

RAZVOJ KULTURNOG TURIZMA U POVIJESNOJ JEZGRI GRADA DUBROVNIKA STAVOVI LOKALNOG STANOVNIŠTVA

Mustapić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:748225>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**RAZVOJ KULTURNOG TURIZMA U
POVIJESNOJ JEZGRI GRADA DUBROVNIKA-
STAVOVI LOKALNOG STANOVNIŠTVA**

Mentor:

Doc.dr.sc. Davorka Mikulić

Student:

Marija Mustapić

Split, rujan, 2019.

SADRŽAJ:

1.UVOD	1
1.1. Problem istraživanja.....	1
1.2. Predmet istraživanja.....	6
1.3. Istraživačke hipoteze.....	8
1.4. Ciljevi istraživanja	9
1.5. Metode istraživanja.....	9
1.6. Doprinos istraživanja	10
1.7. Sadržaj rada.....	11
2. KULTURNI TURIZAM	12
2.1. Kultura kao resurs u turizmu - pojmovi i definicije.....	12
2.1.1. Kulturno – povijesna baština	13
2.1.1.1. Materijalna kulturna baština	14
2.1.1.2. Nematerijalna baština.....	14
2.1.2. Kulturne manifestacije	16
2.2. Kulturni turizam.....	16
2.3. Pozitivni i negativni učinci razvoja kulturnog turizma.....	20
2.3.1. Ekonomski učinci turizma	21
2.3.2. Socio-kulturni učinci turizma	22
2.3.3. Okolišni učinci turizma.....	22
2.3.4. Utjecaj turizma na lokalno stanovništvo.....	23
2.4. Održivi razvoj kulturnog turizma.....	25
3.DUBROVNIK KAO DESTINACIJA KULTURNOG TURIZMA	27
3.1. Analiza stanja grada Dubrovnika.....	27
3.1.1. Prostorni, demografski i gospodarski aspekt	27
3.1.2. Infrastruktura.....	31
3.1.3. Resursna osnova.....	33

3.1.3.1. Prirodni resursi	33
3.1.3.2. Kulturni resursi	34
3.3. Kulturne manifestacije.....	35
3.4. Turistička ponuda.....	38
3.5. Turistička potražnja	41
3.6. Ključni problemi razvoja turizma i smjernice daljnjeg razvoja.....	45
4. ANALIZA UČINAKA TURIZMA IZ PERSPEKTIVE LOKALNOG STANOVNIŠTVA GRADA DUBROVNIKA.....	49
4.1. Demografske karakteristike ispitanika.....	49
4.2. Testiranje hipoteza	59
4.3. Osvrt na istraživanje	65
5. ZAKLJUČAK.....	68
LITERATURA	70
Popis tablica	77
Popis grafova	78
SAŽETAK.....	79
SUMMARY.....	80
PRILOZI	81

1.UVOD

Turizam danas predstavlja gospodarski sektor sa značajnim utjecajem na razvoj gradova, regija i država, a njegova važnost raste od proteklih desetljeća, usporedno s rastom kupovne moći potrošača, veće mobilnosti, pojave relativno jeftinih načina prijevoza poput niskobudžetnih aviokompanija, kao i promjena u stilovima života i trenda globalizacije modernih društava.¹

Razvoj turizma u nekoj destinaciji donosi kako pozitivne, tako i negativne učinke te je nužno provoditi mjere i strategije razvoja turizma kako bi rezultati postigli ravnotežu između koristi i troškova za sve ključne sudionike. Sami učinci gledaju se kroz različite sfere; ekonomsku, ekološku i socio-kulturnu.

Mjesto masovnog turizma polagano zauzimaju selektivni oblici turizma, koji u fokus istraživanja postavljaju posjetitelja i njegove želje i potrebe. Suvremeni turist sofisticirani je putnik, željan učenja i upoznavanja lokalne zajednice, ekološki je osviješten i traži nešto autentično. Kulturni turizam omogućava upravo to: *učiti, otkriti, iskusiti i konzumirati opipljive i neopipljive kulturne atrakcije/proizvode u turističkoj destinaciji.*²

1.1. Problem istraživanja

Turizam, koji se na najjednostavniji način može definirati kao putovanje ograničenog trajanja u svrhu rekreacije ili posla, nesumnjivo je jedna od najbrže rastućih industrija koja je od velikog značaja za gospodarstva zemalja diljem svijeta. Naime, prema podacima Svjetske turističke organizacije (skr. UNWTO) turizam predstavlja 7% ukupnog svjetskog izvoza, 30% ukupnog svjetskog izvoza usluga, 10% svjetskog BDP-a te je jedan od deset poslova u svijetu

¹ Girard, L. F. i Nijkamp, P., eds. (2009): Cultural Tourism and Sustainable Local Development, Farnham: Ashgate Publishing Limited, str. 1-2.

² UNWTO, (2018b): Tourism Definitions, [Internet], raspoloživo na: <http://cf.edn.unwto.org/sites/all/files/pdf/9789284420858.pdf>, str. 30., (03.05.2019),

upravo posao u turizmu.³ Rast broja ljudi koji putuju primijećen je 60-ih godina prošlog stoljeća. Od 60-ih godina prošlog stoljeća pa do danas ovaj rast praktički je neprekinut⁴.

Šest desetljeća intenzivnog rasta međunarodnog broja turista, kao posljedica kombinacije poboljšanja životnog standarda i sveprisutnih globalizacijskih procesa, dovelo je do toga da je turizam danas jedan kompleksan, multidimenzionalan, fenomen. Naime, s vremenom prosječni se turistički potrošač (turist) promijenio; turistički potrošač ranije je opisivao kao neiskusno, neupućen, predvidiv, željan odmora i u bijegu od svakodnevnice, dok se danas opisuje kao iskusan, upućen, nepredvidiv te uz odmor traži i druge sadržaje⁵. Sukladno tome, mijenjao se, ili, bolje rečeno, morao se mijenjati i prilagođavati turistički proizvod. Posljedica toga postojanje je raznih vrsta turizma danas. UNWTO navodi i definira vrste turizma koje danas postoje, a to su, između ostalih, i: ekoturizam, seoski (ruralni) turizam, pustolovni turizam, zdravstveni turizam, wellness turizam, gastronomski turizam te kulturni turizam.

Kulturni turizam, kako ga definira UNWTO, predstavlja vrstu turizma odnosno „*vrstu turističke aktivnosti prilikom koje je osnovna motivacija turista učiti, otkriti, iskusiti i konzumirati opipljive i neopipljive kulturne atrakcije/proizvode u turističkoj destinaciji*“.⁶ Richards⁷ ističe kako je upravo funkcija *učenja* ono što kulturni turizam razlikuje od svih ostalih vrsta turizma.

Kulturne atrakcije obuhvaćaju „*umjetnost i arhitekturu, povijesnu i kulturnu baštinu, kulinarsku baštinu, književnost, glazbu, kreativne industrije i žive kulture sa stilom života, vrijednosnim sustavima, uvjerenjima i tradicijama društva*“.⁸ Gajski i sur.⁹ ovisno o tome je li kulturna atrakcija opipljiva ili ne, dijele kulturni turizam u osnovne niše i to:

1. kulturni turizam temeljen na materijalnoj baštini (primjerice, povijesni turizam, arheološki turizam i muzejsko-galerijski turizam);

³ UNWTO, (2018a): UNWTO Tourism Highlights: 2018 Edition, [Internet], raspoloživo na: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>, str. 3. (03.05.2019),

⁴ Theobald, W. F. (Ed.). (2012): Global tourism, Routledge, str. 1.

⁵ Vrtiprah, V. (2006): Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. Stoljeću, Ekonomska misao i praksa, (2), str. 280.

⁶ UNWTO, (2018b): Tourism Definitions, [Internet], raspoloživo na: <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/9789284420858.pdf>, str. 30., (03.05.2019),

⁷ Richards, G. (Ed.). (2001): Cultural attractions and European tourism. Cabi, str. 7.

⁸ UNWTO, Op.cit. (2018b), str. 30.

⁹ Gajski, A., Klarić, V., Laszlo, Ž., Nevidal, R. I Pintarić, S. (2011): Muzeji i turizam: Djelovanje muzeja kao dionika kulturnog turizma, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, str. 8.

2. kulturni turizam temeljen na nematerijalnoj baštini (primjerice, festivalski turizam, filmski ili kazališni turizam);

Kulturni turizam po mnogočemu je drugačiji od ostalih oblika turizma. Prvo, iako su ljudi putovali sa svrhom upoznavanja drugih kultura i znatno ranije, kao selektivni oblik turizma, kulturni turizam pojavljuje se tek početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća.¹⁰ Drugo, uočeno je kako postoji značajna razlika između potražnje za kulturnim sadržajima/atrakcijama te potrošnje povezane s tim sadržajima. Richards navodi primjer Venecije, gdje su 1999. godine turisti u Veneciju bili privučeni upravo kulturnim sadržajima, ali u samoj su Veneciji odvojili tek 2% svoje ukupne potrošnje na kulturne sadržaje¹¹.

Pitanja koja se nameću svima onima koji se bave izradom strategija razvoja kulturnog turizma destinacije uključuju motivaciju i interes za kulturnim turizmom, elemente kulturnog turizma koji su najprivlačniji, potrošnju na kulturne i ostale sadržaje u destinaciji i slično. Drugim riječima, potrebno je prije svega razumjeti potražnju za kulturnim sadržajima za razvoj odgovarajuće strategije razvoja kulturnog turizma.

S druge strane, kompletno razumijevanje potražnje i najbolja moguća strategija razvoja neće imati nikakva efekta ako lokalno stanovništvo taj razvoj ne prihvaća. Također, podrška lokalne zajednice nužan je preduvjet kako bi određeno mjesto uopće postalo turističkom destinacijom. Naime, rijetko koji turist bi ponovno posjetio destinaciju u kojoj domaćini nisu bili gostoljubivi, koliko god ona bila posebna i kulturno bogata.

Kulturni turizam posebno je osjetljiva vrsta turizma kada je u pitanju lokalno stanovništvo i prihvaćanje turističke valorizacije kulturnih resursa zbog mogućeg konflikta koji nastaje između želje za dijeljenjem i očuvanjem kulturnih resursa. Naime, u kulturnom turizmu, lokalno stanovništvo dijeli svoju kulturu, kulturnu materijalnu i nematerijalnu baštinu, sa strancima (turistima). Također, lokalno stanovništvo, želi sačuvati svoje kulturno bogatstvo. U uvjetima masovnog i nekontroliranog turizma, to očuvanje postaje sve teži zadatak.

Pitanje koje se nameće stav je lokalnog stanovništva koji će prevladati kada je u pitanju razvoj kulturnog turizma u njihovu mjestu, a sama literatura o ovom problemu zaista je opsežna.

¹⁰ Petroman, I., Petroman, C., Marin, D., Ciolac, R., Vaduva, L. i Pandur, I. (2013): Types of Cultural Tourism., *Animal Science and Biotechnologies*, 46(1), str. 385.

¹¹ Richards, (2001), *Op.cit.*, str. 4.

Proučavajući veći broj takvih radova, Gursoy i sur.¹² došli su do saznanja kako stavovi lokalnog stanovništva glede razvoja turizma u njihovoj destinaciji u značajnoj mjeri ovise o percipiranom utjecaju pojedinog oblika turizma na njihovo mjesto, uključujući utjecaje ekonomske, socijalne i okolišne prirode. S druge strane, sama percepcija o utjecaju pojedinog oblika turizma ovisi o više faktora, uključujući vrstu turizma, poznavanje industrije, kontakt s turistima, privrženost zajednici, postojećem stanju lokalne ekonomije te ostale osobne karakteristike lokalnog stanovništva. Iz navedenog je jasno da pitanje stavova lokalnog stanovništva ostaje empirijskim pitanjem te bi svaka destinacija koja razmišlja o razvoju kulturnog turizma trebala provesti ovakvo istraživanje.

Posljednjih godina kulturni turizam sve više zaokuplja pozornost zaposlenika u turizmu i kulturi te postaje jedna od ključnih odrednica razvoja hrvatskog turizma. To potvrđuje postojanje strategije i akcijskog plana za razvoj kulturnog turizma u Hrvatskoj. Razvojem kulturnog turizma u Hrvatskoj se pokušavaju premostiti ključni problemi hrvatskog turizma: izražena sezonalnost te masovni turizam s naglaskom na model „sunce i more“.

Što se tiče kulturne baštine u Hrvatskoj, iako je Hrvatska mala zemlja, na popisu UNESCO svjetske baštine nalazi se ukupno 8 kulturnih dobara¹³. Jedna od popularnijih zasigurno je Stari Grad Dubrovnik. Grad Dubrovnik grad je na jugu Hrvatske te jedna od omiljenih turističkih destinacija. Prostor grada Dubrovnika dijeli se na manje geografske i prostorno-planske cjeline prema Prostornom planu uređenja grada Dubrovnika¹⁴ i to na:

- uže gradsko područje Dubrovnika (područje južno masiva Srđa i rta Kantafig do rta Orsula),
- prigradsko područje Rijeke Dubrovačke,
- elafitski otoci (naseljeni otoci Koločep, Lopud i Šipan).

¹² Gursoy, D., Jurowski, C., i Uysal, M. (2002:.. Resident attitudes: A Structural Modeling Approach, *Annals of Tourism Research*, 29(1), str. 80.

¹³ Ministarstvo kulture

[Internet], raspoloživo na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/190614_HTZ%20TUB_2018_hrv.pdf (4.5.2019)

*Kulturna dobra: Dioklecijanova Palača, gradska jezgra Dubrovnika, gradska jezgra Trogira, Eufrazijeva bazilika, Šibenska katedrala, Starogradsko polje na Hvaru, stećci, Mletačke utvrde od 15. do 17. stoljeća: Stato da Terra, Stato da Mar

¹⁴ Grad Dubrovnik, (2017): Strategija razvoja turizma i odredbe u kruzingu-turizmu na području grada, [Internet], raspoloživo na:

[https://www.dubrovnik.hr/uploads/20180709/Strategija_razvoja_turizma_i_odredbe_u_kruzingu_turizmu_na_podru%C4%8Dju_grada_Dubrovnika_\[I._fazaj_2017_-_finalna_verzija.pdf](https://www.dubrovnik.hr/uploads/20180709/Strategija_razvoja_turizma_i_odredbe_u_kruzingu_turizmu_na_podru%C4%8Dju_grada_Dubrovnika_[I._fazaj_2017_-_finalna_verzija.pdf), str. 42., (8.5.2019.)

Davne 1979. godine Dubrovnik je upisan na UNESCO-ov popis Svjetske baštine. Kako ističu iz lokalne samouprave grada Dubrovnika, u Dubrovniku postoji iznadprosječan broj turističkih dolazaka motiviran kulturom, u usporedbi s ostatkom Hrvatske (23% u sezoni i 28% u posezoni¹⁵). Prostor za daljnji napredak postoji, a čimbenici uspjeha obuhvaćaju:¹⁶

- bogato povijesno-kulturnu materijalni i nematerijalno naslijeđe
- autentičnost i kvaliteta kulturnih sadržaja u destinaciji
- upravljanje održivim razvojem materijalne i nematerijalne kulturne baštine
- kontinuirano unaprjeđenje kulturne ponude
- autohtoni smještajni kapaciteti
- raznolikost, autentičnost i kvalitetnu valorizaciju lokalne gastronomije u turističke svrhe
- raspoloživost i mogućnost kupovine lokalnih suvenira i rukotvorina.

Broj turista u Dubrovniku iz godine u godinu sve je veći; prema podacima za 2018. godinu¹⁷, u gradu je ostvareno 8% više dolazaka te 4% više noćenja nego godinu ranije. Jasno je da se gradska vlast ponosi tim rezultatima i ističe ih kao iznimno pozitivne, no negodovanje među lokalnim stanovništvom proporcionalno se povećalo te stanovnici često novinske članke pune izjavama poput: „*Grad umire, utapamo se u moru turista, zagušeni smo turistima*“¹⁸,“ kojima jasno daju do znanja svoje stavove o trenutnom stanju i smjeru razvoja turizma grada.

Intenziviranje turističkih aktivnosti, naročito u samoj jezgri grada, vjerojatno je glavni razlog iseljavanja domicilnog stanovništva. Naime, iako je trend depopulacije prisutan još od 80-ih godina prošlog stoljeća, naročito je intenzivan u protekom desetljeću. U samoj jezgri grada 1981. godine živjelo je 4.358 stanovnika, 1991. godine 3.525 stanovnika, a 2011. godine

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Sustav za prijavu i odjavu turista eVisitor, HTZ.

¹⁸ Dubrovački vjesnik, [Internet], raspoloživo na:

<https://dubrovački.slobodnadalmacija.hr/vijesti/misljenja/clanak/id/562808/gdje-je-nestao-turizam> (8.5.2019.)

2.116 stanovnika¹⁹. Prema najnovijim podacima, unutar gradskih zidina trenutno živi tek 1.557 stanovnika²⁰, skoro tri puta manje stanovnika nego 80-ih godina prošlog stoljeća.

Jedan od razloga gentrifikacije nizak je životni standard građana Dubrovnika. Prema istraživanju stanovništva povijesne jezgre Dubrovnika čak 60% Dubrovčana nalaze se u problemima, prvenstveno zbog visokih cijena u centru grada, koje se mogu povezati s turizmom²¹. Gotovo svi sadržaji cjenovno su prilagođeni turistima, koji su, u prosjeku, veće platežne moći u odnosu na domicilno stanovništvo. Uz problem cijena, javlja se i problem aktivnosti i sadržaja za vrijeme vansezonskih mjeseci; naime, brojni su dostupni samo tijekom ljetnih mjeseci.

Pad životnog standarda u kombinaciji s pretjeranom apartmanizacijom, turističkom pretrpanosti, prenamjenom poslovnih prostora te bukom koja remeti normalan život stanovništva doveo je do smanjenja zadovoljstva životom u povijesnoj jezgri. Bogadi i sur.²² potvrdili su navedeno usporedbom svoga istraživanja o životu u povijesnoj jezgri Dubrovnika s istraživanjem provedenim u gradu Dubrovniku 1986. godine.

Ovi podatci ukazuju na potrebu za pronalaskom ravnoteže između daljnjeg razvoja turizma u Dubrovniku, naročito u njegovoj povijesnoj jezgri, i kvalitete života lokalnog stanovništva. Doživljaj kvalitete života i stavovi stanovnika bitan su faktor prilikom planiranja budućeg razvoja turizma grada Dubrovnika.

1.2. Predmet istraživanja

Turizam ima više dimenzija, uključujući političke, ekonomske, socijalne, kulturne, obrazovne, ekološke i estetske dimenzije. Kultura i turizam dugo su se smatrali pojmovima bez zajedničke poveznice, tj. odvojene sfere u praksi. Danas su se granice koje su ih dijelile značajno smanjile te se više pozornosti pridaje kulturi i umjetnosti. Uz to, fizičke granice

¹⁹ Bogadi Klempić, S., Vukić, J. i Čaldarović, O. (2018): Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika, Sociološko-demografska studija, Zavod za obnovu Dubrovnika, Dubrovnik, str. 29.

²⁰ Fiorović, K. (2018): U Gradu živi samo 1557 stanovnika, u pet godina iselilo 600 ljudi, [Internet], raspoloživo na: <http://www.dubrovniknet.hr/novost.php?id=52932#.XQ9RHugzZPY>, (23.06.2019).

²¹ Bogadi i sur. (2018), Op.cit.

²² Ibid.

između različitih kultura nestaju i kulture se pod utjecajem mobilnosti miješaju. Također, postoji mišljenje kako turizam sam po sebi postaje kultura za sebe, popularno rečeno, turizam postaje *način života*. Nipošto ne čudi što je kulturni turizam doživio ekspanziju; broj posjetitelja kulturnih sadržaja poput muzeja, povijesnih znamenitosti i arheoloških nalazišta se udvostručio u periodu od 1977. do 1997. Oprečna su mišljenja oko razloga takvoga rasta, dok jedni tvrde da je uzrok porast broja turista generalno, drugi naglašavaju važnost edukacije²³.

Turizam sa sobom nosi i pozitivne i negativne posljedice. Doprinos turizma nekom gospodarstvu ogleda se u utjecaju na investicije, dohodak i zaposlenost.²⁴ Utječe na rast platne bilance te razvoj nerazvijenih ili slabije razvijenih regija. Također, brojne su funkcije koje se mogu pripisati turizmu, uključujući multiplikatorsku, akceleratorску, konverzijsku, funkciju zapošljavanja i mnoge druge. Posredno ili neposredno, turizam djeluje na realizaciju mnogih razvojnih ciljeva. Uz gospodarske učinke, javljaju se učinci i u kulturi, obrazovanju i zdravlju. Najčešće spominjani negativni učinci turizma pripadaju prostornoj i infrastrukturnoj domeni.

Što se tiče kulturnog turizma, Konvencija o svjetskoj baštini²⁵ 1972. godine utvrdila je kako je baš turizam glavna prijetnja svjetske baštine. Sve većim brojem turista dolazi do pritiska na lokalitete u smislu prevelikog broja ljudi ili ekološke onečišćenosti stoga je od velike važnosti smanjenje posljedica.

Gradovi srednje veličine s povijesnim središtem često se suočavaju s problemom neodrživosti upravo zbog toga što je turizam lokaliziran u centru grada. Zbog toga dolazi do pritiska za premještanjem sadržaja drugog karaktera na periferne lokacije, što sa sobom vuče negativne efekte na lokalnu ekonomiju.²⁶ Turističke regije šire se neplanski, pritom ne uzimajući u obzir važnost pravilne decentralizacije. Ako do iste ne dođe, dolazi do neravnomjerne raspodjele posjetitelja čiji posjeti traju sve kraće i koji posjećuju samo glavne znamenitosti, bez ikakvog informiranja o ostalim sadržajima. U blizini tih glavnih znamenitosti dolazi do pojave prenapučenosti.

²³ Richards G.(2003): What is cultural tourism?, Research gate, str.3

²⁴ Petrić L.(2003):Osnove turizma, Ekonomski fakultet, Split, str.168.

²⁵ UNESCO (1972):Convention concerning the protection of the World Cultural and Natural Heritage; [Internet] raspoloživo na: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (23.6.2019.)

²⁶ Russo P.A.(2001):The „Vicious Circle“ of tourism development in heritage cities, Erasmus University of Rotterdam, The Netherlands, str.169.

Sudjelovanje lokalnog stanovništva u turizmu bitan je faktor razvoja održivog turizma; sami stanovnici dionici su turizma te je istraživanje stavova istih zasigurno od pomoći. Usklađivanje ciljeva razvoja kulturnog turizma s radnjama potrebnim za očuvanje povijesne jezgre Grada te boljitkom stanovnika te iste jezgre, imat će pozitivan utjecaj na sve sudionike. Potreba za istraživanjem stavova stanovnika javlja se zbog povećanja turističke aktivnosti te zbog zasićenosti, često i prezasićenosti, prostora turističkim posjetiteljima. Na temelju provedenog istraživanja moći će se uvidjeti glavni problemi te, sukladno njima, donijeti prijedlozi za rješavanje istih, u kontekstu održivog rasta i razvoja.

1.3. Istraživačke hipoteze

U radu su postavljene dvije istraživačke hipoteze. Prva istraživačka hipoteza glasi:

H1: Postoji razlika u stavovima lokalnog stanovništva u pogledu daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji žive u gradskoj jezgri i onih koji žive van gradske jezgre.

Za potrebe dokazivanja istraživačke hipoteze ispituje se kakav stav lokalno stanovništvo ima u pogledu razvoja kulturnog turizma u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika, a pretpostavka je da će se mišljenje razlikovati ovisno o tome žive li ispitanici u samom gradu ili na njegovim rubnim dijelovima. Hipoteza je postavljena na ovaj način temeljem rezultata postojećeg istraživanja o životu u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika koje je proveo Bogardi i suradnici.²⁷ Naime, ovo istraživanje provedeno je među 240 ispitanika povijesne jezgre grada Dubrovnika, a koje je, između ostalog, pokazalo kako stanovnicima povijesne jezgre jako smeta buka od preglasnih koncerata i javnih događanja na otvorenome te zatrpanost javnih prostora stolovima i stolicama različitih ugostiteljskih objekata koji otežavaju kretanje, naročito starijem stanovništvu povijesne jezgre.

Druga istraživačka hipoteza glasi:

H2: Postoji razlika u stavovima lokalnog stanovništva u pogledu daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji su uključeni u turističku djelatnost (odnosno stanovnika koji ostvaruju prihode od turizma) i onih koji nisu angažirani u turizmu.

²⁷ Bogardi i sur.(2018), op.cit. str. 83.

Druga istraživačka hipoteza pretpostavlja kako će se stav lokalnog stanovništva o daljnjem razvitku turizma u gradu Dubrovniku razlikovati ovisno o tome ostvaruje li lokalno stanovništvo prihode od turizma ili ne. Naime, vrlo je vjerojatno da oni koji ostvaruju primarni dohodak iz turizma će podržati svaku promjenu u vidu njegova daljnjeg rasta.

1.4. Ciljevi istraživanja

Svrha istraživanja analiza je problema razvoja kulturnog turizma u staroj gradskoj jezgri sa stajališta lokalnog stanovništva, a osnovni cilj uključuje istraživanje stavova stanovnika o problemima i perspektivi daljnjeg razvoja kulturnog turizma u povijesnoj jezgri grada. Uz osnovni cilj, nametnuli su se i dopunski:

- Teorijski razraditi pojmove vezane uz kulturni turizam (kulturna baština, kulturne manifestacije, kulturne institucije);
- Kritički analizirati relevantne spoznaje i doprinose iz područja kulturnog turizma;
- Ukazati na adekvatnu valorizaciju i zaštitu kulturnih resursa;
- Identificirati ključne probleme razvoja turizma u povijesnim gradovima;
- Istražiti smjernice za budući razvoj kulturnog turizma.

1.5. Metode istraživanja

Pri izradi teorijskog dijela rada korištene su sljedeće metode:

- *metode indukcije i dedukcije* koje podrazumijevaju donošenje zaključaka o pojedinim dijelovima cjeline na osnovu razumijevanja cjeline te donošenje zaključaka o cjelini na osnovu razumijevanja pojedinih njenih dijelova;
- *metoda deskripcije* koja podrazumijeva postupak jednostavnog opisivanja ili očitovanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza;
- *metoda kompilacije* koja podrazumijeva postupak preuzimanja rezultata znanstveno-istraživačkog rada, odnosno tuđih opažanja, stavova i zaključaka;

- *metoda klasifikacije* koja podrazumijeva podjelu općeg pojma na posebne;

Za izradu empirijskog dijela rada kao instrument istraživanja koristio se anketni upitnik kojeg je tijekom srpnja i kolovoza popunio uzorak lokalnog stanovništva grada Dubrovnika koje je pristalo sudjelovati u istraživanju, a da pritom imaju prebivalište u staroj jezgri ili na periferiji grada. Prvi dio anketnog upitnika odnosi se na socio-demografska obilježja ispitanika, kao što su spol, dob, razina obrazovanja, mjesečni prihodi, duljina stanovanja u povijenoj jezgri grada, radni status i vrsta radnog angažmana. Drugi dio anketnog upitnika ispituje stupanj slaganja ispitanika s pozitivnim i negativnim tvrdnjama o ekonomskim, socio-kulturnim i okolišnim učincima te razinu spremnosti ispitanika u procesu donošenja odluka vezanih za razvoj turizma. Podaci su prikupljeni terenskim istraživanjem (55 sudionika) i putem interneta u obrascu Google formi (67 sudionika). Karakteristike uzorka opisane su metodama deskriptivne statistike, dok se testiranje hipoteza provodi uz pomoć t-testa. Obrada podataka provedena je u statističkom software-u SPSS.

1.6. Doprinos istraživanja

Turistička aktivnost u Dubrovniku intenzivira se iz godine u godinu, a popraćena je povećanim iseljavanjem iz stare jezgre grada. Posebnost grada ogleda se u tome što je njegova jezgra živa i autentična, u povijesnoj jezgri svakodnevno se odvija život stanovnika i upravo oni garantiraju održivost te vrijednosti, stoga je njihovo mišljenje o smjeru razvoja turizma iznimno važno. Ovakva istraživanja i rezultati istih jasan su pokazatelj trenutnog stanja, pozitivnih strana, ali i problema, te budućih prijetnji. Istraživanje iznosi prijedloge za rješavanje uočenih problema, u kontekstu održivog rasta i razvoja. Održivost destinacije cilj je kojemu destinacija mora težiti, a potrebe lokalnog stanovništva te uključivanje stanovnika u oblikovanje razvoja turizma neizostavan su dio tog koncepta.

1.7. Sadržaj rada

Rad je koncipiran u pet poglavlja. U prvom, uvodnom, poglavlju definiran je problem istraživanja, predmet istraživanja, istraživačke hipoteze i ciljevi rada te se navode i opisuju metode korištene prilikom izrade rada. Uvodno poglavlje daje i pregled strukture cijelog rada.

U drugom poglavlju rada riječ je o kulturnom turizmu. Poglavlje sadržava pojašnjenje kulture kao resursa u turizmu i pripadajuće pojmove i definicije. Također, pruža se detaljan pregled pojma kulturnog turizma. Razrađeni su pozitivni i negativni učinci razvoja kulturnog turizma, uključujući ekonomske, okolišne, socio-kulturne te utjecaj na lokalno stanovništvo. Poglavlje naglašava koncept održivog razvoja turizma.

Treće poglavlje rada govori o Dubrovniku kao destinaciji kulturnog turizma te nudi analizu stanja s prostornog, demografskog i gospodarskog aspekta te pruža pregled infrastrukture. Govori se i o resursnoj osnovi Dubrovnika te turističkoj ponudi i potražnji grada Dubrovnika. U poglavlju se nudi i pregled ključnih problema u razvoju turizma te smjernice budućeg razvoja turizma.

Četvrto poglavlje rada sastoji se od empirijskog istraživanja o stavovima lokalnog stanovništva o razvoju kulturnog turizma u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika. U ovom dijelu se obrađuju demografske karakteristike ispitanika, testiraju hipoteze te se pruža osvrt na istraživanje.

Peti dio rada čini zaključni dio s prezentacijom glavnih saznanja teorijskog i empirijskog dijela.

2. KULTURNI TURIZAM

2.1. Kultura kao resurs u turizmu - pojmovi i definicije

Kultura se odnosi na skup vrijednosti, vjerovanja, simbola i oblika naučenog ponašanja lokalne zajednice. Može biti definirana kao način života koji društvo dijeli i koji se prenosi s generacije na generaciju. Taj način života smatra se tipičnim za određenu društvenu skupinu. Kultura obuhvaća skup duhovnih i materijalnih vrijednosti koje je pojedinac stvorio u svojoj društveno – povijesnoj praksi, u svome savladavanju prirodnih sila, razvoju proizvodnje te tijekom rješavanje društvenih problema.²⁸

Prema autoru Rihtman - Auguštin²⁹, sam pojam kulture ne obuhvaća takozvanu narodnu kulturu, niti kulturu kao umjetnost i obrazovanje, nego kompleksnu cjelinu normi i obrazaca koji utječu na ponašanje, kao i sve ono što je čovjekovim ponašanjem stvoreno.

Greg Richards³⁰ kulturu definira kao kompleksnu cjelinu koja se gradi na organizacijskom konceptu širokog spektra načina života. On je smatrao da kulturu nije moguće poznavati samo kroz materijalne oblike neke zajednice, već kultura uči svakodnevnoj interakciji gosta i domaćina.

Sama kultura se ostvaruje u procesima kroz ideje i način života ljudi i putem proizvoda tih procesa - građevina, umjetnosti, običaja, atmosfere i dr.³¹

Iz navedenog izvodi se zaključak kako se kultura može promatrati kao određen način života naroda ili društvene grupe koja ima razlikovna sredstva naspram ostalih te da kultura uključuje sve oblike aktivnosti društva, umjetničke i intelektualne aktivnosti. Kultura pokriva individualnu kulturu i kulturu skupine gdje se pri tome ističe važnost baštine i tradicije, suvremene kulture i životni stil. Kultura uključuje život i interese običnih ljudi, građana, seljaka, urođenika, umjetnika, obrtnika i drugih.³²

²⁸ Vizjak, A. (1998): Značenje kulture u turizmu Europe, *Ekonomski misao i praksa*, (5-6), str. 292.

²⁹ Rihtman – Auguštin, D. (1970): Tradicionalna kultura i turizam, *Dometi*, (6), str.11.

³⁰ Richards, G. (1996): Production and Consumption of European Cultural Tourism, *Annals of Tourism Research*, (23), str. 264.

³¹ Jelinčić, D. A. (2008): *Abeceda kulturnog turizma*, Intermedia, Zagreb, str. 31.

³² *Ibidem.*, str. 28.

2.1.1. Kulturno – povijesna baština

Baština uključuje jedinstvena prirodna, kulturna i povijesna postignuća područja te ljudi koji u njemu žive i koji se pamte ili čuvaju kako bi ih sadašnje i buduće generacije mogle iskusiti.³³

Kulturna baština odnosi se na „dostignuća što su nam preci ostavili u jeziku i književnosti, graditeljstvu i likovnim umjetnostima, uključujući narodnu umjetnost, u glazbi, kazalištu, filmu, znanosti i u drugim područjima koja zajedno čine ukupnost kulture.“³⁴ Definicije kulturne baštine u literaturi mijenjale su se s obzirom na pojam baštine ili po različitim geografskim karakteristikama, ali najpoznatija je ona UNESCO-va iz Konvencije za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972. godine koja govori da kulturna baština uključuje spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti.

Tri su glavne komponente kulturne baštine definirane u *Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine*³⁵:

- *Spomenici: arhitektonski radovi; monumentalna djela iz područja skulpture i slikanja; elementi ili strukture arheološke prirode; crteži, pećine i prebivališta; i kombinacije obilježja izuzetne univerzalne vrijednosti, bilo povijesne, umjetničke ili znanstvene*
- *Skupine građevina: skupine samostojećih ili povezanih građevina koje zbog svoje arhitekture, homogenosti ili položaja u okolišu posjeduju izuzetnu univerzalnu vrijednost, bilo povijesnu, umjetničku ili znanstvenu*
- *Lokaliteti: djela čovjeka ili kombinirana djela prirode i čovjeka te područja koja uključuju arheološke lokalitete izuzetne univerzalne vrijednosti, bilo povijesne, umjetničke ili znanstvene.*

UNESCO konceptu baštine dodaje element duhovne kulture 2003. godine, usvajajući *Konvenciju o zaštiti nematerijalne baštine*.

³³ Jelinčić, D.A. (2008): *Abeceda kulturnog turizma*, Intermedia, Zagreb, str. 26.

³⁴ Marasović, T., (2001.): *Kulturna baština, Split, Veleučilište u Splitu*, str. 9.

³⁵ United Nations World Heritage Convention Concerning Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972., članak 1., [Internet], raspoloživo na: <http://www.arhivtk.ba/wp-content/uploads/2015/01/Konvencija-o-zastiti-svjetske-kulturne-i-prirodne-bastine.pdf>

2.1.1.1. Materijalna kulturna baština

Materijalna kulturna baština sastoji se od pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara. Od usvajanja Konvencije 1972. na popisu se nalaze 1121 dobara, od kojih 869 kulturnih, 213 prirodnih i 39 mješovitih dobara.³⁶

Nepokretna kulturna baština dijeli se na³⁷:

- Graditeljsku baštinu, koja uključuje civilne građevine, vojne građevine, sakralne građevine, memorijalne građevine i urbanu opremu;
- Arheološku baštinu, s podjelom na kopnenu i podvodnu;
- Kulturne krajolike.

Pokretna materijalna baština odnosi se na objekte proizvedene od strane ljudi s određenom estetskom ili simboličkom vrijednošću. Sam naziv „pokretna baština“ ukazuje na njenu mobilnost, odnosno mogućnost lakog premještanja s mjesta na mjesto. Najčešće mjesto čuvanja takvih predmeta su muzeji, galerije i druge kulturne institucije.³⁸ Pokretna materijalna baština sastoji se od³⁹:

- Muzejske baštine;
- Arhivskog gradiva;
- Knjižničarske baštine.

2.1.1.2. Nematerijalna baština

Definicija nematerijalne kulturne baštine prihvaćena na UNESCO-voj skupštini 2003. godine, iznijela je kako nematerijalna kulturna baština obuhvaća „prakse, predstave, izrazi, znanje, vještine, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore povezane s tim, koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine.

³⁶ Ministarstvo kulture; Materijalna baština, [Internet], raspoloživo na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=4642> (28.9.)

³⁷ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2011): Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015., [Internet], raspoloživo na: http://www.minkulture.hr/userdocsimages/bastina/STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf (29.09.2019.)

³⁸ Mikulić, D., (2012), Međudnos kulture i turizma u procesima urbane regeneracije, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Split

³⁹ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, op.cit.

Nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, uključujući⁴⁰:

- jezik, dijalekte, govor i toponimiju, te usmenu književnost svih vrsta,
- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote,
- tradicijska umijeća i obrti.

Očuvanje nematerijalnih kulturnih dobara provodi se izradbom i čuvanjem zapisa o njima, kao i poticanjem njihova prenošenja i njegovanja u izvornim i drugim sredinama.⁴¹

Nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz generacije u generaciju, zajednice i skupine iznova stvaraju kao reakciju na svoje okruženje, uzajamno djelovanje s prirodom i svoju povijest. Ona im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost.

Prenošenjem s generacije na generaciju zajednice i skupine ponovno stvaraju nematerijalnu kulturnu baštinu u suglasju s okolinom u kojoj žive, u interakciji s prirodom te povijesnim uvjetima u kojima žive; nematerijalna kulturna baština predstavlja identitet naroda i skupina ljudi i osigurava im kontinuitet življenja. Očuvanjem nematerijalne kulturne baštine promiče se, podupire i razvija kulturna raznolikost te ljudska kreativnost.⁴²

Nematerijalna kulturna baština međunarodno je prepoznata kao bitna i vitalna odrednica očuvanja kulturnog identiteta. Njeno očuvanje promiče i razvija kulturnu raznolikost, ljudsku kreativnost te ima značajnu ulogu u području nacionalnog i međunarodnog razvoja promičući toleranciju i prožimanje među kulturama. U današnjem globaliziranom svijetu mnogi izričaji nematerijalne kulturne baštine u opasnosti su od izumiranja, ugroženi standardizacijom, ratovima, turizmom, industrijalizacijom, ruralnim egzodusom, migracijama i devastacijom okoliša.

⁴⁰ Ibidem, članak 8.

⁴¹ Ibidem, članak 9.

⁴² Narodne novine (2005): Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, NN 5/05.

2.1.2. Kulturne manifestacije

Manifestacija je javna priredba i sličan oblik okupljanja radi organiziranja razonode, zabave, kulture i sličnih sadržaja za stanovništvo i goste. Manifestacije uključuju posebne rituale, prezentacije, predstave ili proslave koje su unaprijed planirane kako bi se njima obilježili posebni događaji ili postigli društveni, kulturni ili korporativni ciljevi.⁴³

Manifestacije prema vrsti dijele se na kulturne, sportske, zabavne, vjerske, znanstvene i gospodarske. Kulturne manifestacije čine bitan motiv za putovanje i često su korištene u promociji destinacije na tržištu. Motivacija za putovanjem često je i želja za otkrivanjem autentičnog nasljeđa, a područja interesa osim kulturno-povijesne spomenike uključuju i kulturne događaje. Posjetom manifestacijama moguće je spoznati kulturnu kreativnost, raskoš folkloru te bogatstvo kulturnog i umjetničkog naslijeđa neke destinacije.

Kulturne manifestacije predstavljaju značajan segment turističke ponude i motiv dolaska turista u turističku destinaciju. Kulturnim manifestacijama posjetiteljima se pruža autentično iskustvo karakteristično za određeno područje.

2.2. Kulturni turizam

Kulturni turizam prema svojoj definiciji predstavlja kretanje ljudi zbog osnovnih kulturnih motiva, poput studijskih, umjetničkih i kulturnih ture, putovanja na festivale i druge kulturne događaje, obilazak povijesnih predjela i spomenika, putovanja zbog upoznavanja prirode, folkloru ili umjetnosti te hodočašća. Kulturni turizam usredotočen je na kulturne atrakcije i aktivnosti kao primarni motivacijski faktor za putovanja. U toj vrsti turizma zadovoljavaju se potrebe za različitim kulturnim iskustvom i traženjem mogućnosti za povećanjem kulturne razine, znanja, iskustva i susreta.⁴⁴ Kulturni turizam obuhvaća kretanje ljudi uzrokovano

⁴³ Pivčević, S. (2015/16): Upravljanje manifestacijama, Sveučilište u Split, Split, str. 6.

⁴⁴ World Travel Organization (1995): The states role in protecting and promoting culture as a factor of tourism development and proper use and exploitation of the National cultural heritage of sites and monuments of tourism. WTO, Madrid

kulturnim atrakcijama izvan njihova mjesta boravka, s ciljem prikupljanja novih iskustava zbog zadovoljenja vlastitih kulturnih potreba⁴⁵.

Organizacija UNWTO definirala je 1985. godine kulturni turizam kao turistička putovanja motivirana kulturom s naglaskom na studijske, kazališne i kulturne ture, putovanja po festivalima, posjete povijesnim spomenicima i lokalitetima, putovanja kako bi se proučavala umjetnost, priroda ili folklor te hodočašća.

U Strategiji razvoja kulturnog turizma ističe se kako se je kulturni turizam vrsta turizma u s posebnim interesima. Definiira se kao posjet turista izvan njihovog stalnog mjesta boravka te se javlja motiviranost djelomično ili u cijelosti za povijest, regiju, grupu, instituciju, umjetnost, naslijeđe ili stil života lokaliteta. Navedenom definicijom obuhvaća se opipljiva i neopipljiva kultura. Opipljiva kultura označava galerije, muzeje, koncerte, kazališta te povijesne lokalitete, dok neopipljiva kultura obuhvaća običaje i tradiciju.⁴⁶ Smith tvrdi kako se „kulturni turizam više ne može smatrati posebnim interesom ili sektorom niša, već umjesto toga kao krovni pojam za niz turističkih tipologija i raznovrsnih aktivnosti koje imaju kulturni fokus“.⁴⁷

Kulturni turizam označava putovanja koja se tiču doživljaja kulturnih sredina, uključujući pejzaže, vizualne i izvedbene umjetnosti i posebne (lokalne) stilove života, vrijednosti, tradicije, događaji kao i drugi načini kreativnih i interkulturalnih procesa razmjene. Richards sugerira da kulturni turizam pokriva potrošnju ne samo "kulturnih proizvoda prošlosti", nego i suvremene kulture ili "načina života" ljudi ili regije. Kultura je cjelokupni način života; a turizam znači uključivanje u određene etničke ili autohtone skupine te doživljavanje umjetničkih i intelektualnih aktivnosti društva i posjet određene znamenitosti baštine ili umjetničke prostore.

Kulturni turizam obuhvaća baštinu (i opipljivu i nematerijalnu), umjetnost (uključujući festivale i događaje) i suvremenu kulturu u onoj mjeri u kojoj se odnosi na stil života i

⁴⁵ Richards, G.(1999.): 17. European Cultural Tourism: Patterns and Prospects, U: Planning Cultural Tourism in Europe; Dodd, D. i Van Hemel, A., ur.; Amsterdam, Boekman Foundation/Ministry of Education, Culture and Science, str. 17.

⁴⁶ Institut za turizam (2015): Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, [Internet], raspoloživo na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//001_160128-AP_kulturni.pdf, (12.09.2019.)

⁴⁷ Smith, M. K., Robinson, M. (2006): Cultural Tourism in a Changing World: (Re)presentation, Participation, and Politics, Channel View, Clevedon, str. 29.

tradiciju naroda ili mjesta. Kulturni turizam nije samo pasivna potrošnja baštine ili posjećivanje festivala, već uključuje i visok stupanj interakcije s lokalnim stanovništvom, kao i poticanje kreativnih aktivnosti (npr. slikanje, fotografija, ples). kulturnog turizma.⁴⁸

Rastuća potražnja za kulturnim turizmom uvjetovana je socio-demografskim promjenama kao i brojnim promjenama u načinu života. Promjene u životnom stilu, veći stupanj obrazovanja, manji interes za tipičnim neaktivnim odmorom i potraga za drugačijim aktivnostima neki su od faktora koji su doveli do porasta potražnje za kulturnim turizmom. Strategija razvoja kulturnog turizma u RH⁴⁹ navodi kako se turisti razlikuju po ulozi kulture u motivaciji za putovanje, koristeći sljedeću tipologiju:

- Ako je osnovna motivacija za putovanje kultura, za posjetitelja kažemo da je motiviran kulturom, taj tip turista prisustvuje kulturnim događanjima i posjećuje kulturne atrakcije i njegova motivacija uvijek iz područja kulture;
- Ako kod posjetitelja postoji kulturna motivacija, ali je usmjerena samo prema velikim kulturnim događajima koji su u trendu kažemo da je posjetitelj inspiriran kulturom, ovaj tip turista privlače poznati kulturni lokaliteti i atrakcije te popularne predstave i izložbe i motivacija je djelomično iz područja kulture;
- U slučaju da motivacija dolaska posjetitelja u destinaciju nije vezana uz kulturu, ali u doticaju s njom u njoj i uživa, radi se o turistima privučeni kulturom, taj tip turista ciljano ne planira posjet kulturnim sadržajima, ali ih posjećuje ako je pravovremeno obaviješten o njima.

Odabir destinacije također se odnosi na prirodu kulturnog interesa turista te se razlikuje⁵⁰:

- specifičan kulturni interes kada turist zna u kojem kulturnom događaju želi sudjelovati;
- nespecifičan kulturni interes kada turist nema interes za određenu vrstu kulture već je zainteresiran za šire kulturno područje destinacije.

⁴⁸ Richards, G. (2001.): Cultural Tourists or a Culture of Tourism? The European Cultural Tourism Market, Innovations in Cultural Tourism, Tilburg, str. 7.

⁴⁹ Tomljenović R., Marušić Z., Weber S., Hendija Z., Boranić S.(2003.): Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“, Institut za turizam, str. 5.-6.

⁵⁰ Kuenzle, A. P.(2001.): Media, culture and tourism, Informatologia, str. 113.

Cros⁵¹ naglašava i širinu područja motivacije, pritom razlikujući:

- općeg kulturnog turista, svestranog turista koji posjećuje različite zemlje i regije i svoje kulturno znanje povećava u skladu s povećanjem praktičnog znanja o odnosima i druženju s lokalnim stanovnicima te svoje spoznaje uspoređuje s prethodno posjećenima;
- specijaliziranog kulturnog turista koji kontinuirano posjećuje određenu zemlju, regiju ili grad, s ciljem potpunog kulturnog razumijevanja.

Osim pojma kulturnog turizma, za posjet povijesnim građevinama i lokalitetima, muzejima, umjetničkim galerijama itd., upotrebljavaju se i termini „povijesnog turizma“ ili „baštinskog turizma“, koji u literaturi uključuje scenske umjetnosti, dok „umjetnički turizam“, osim scenskih umjetnosti pokriva i muzeje i umjetničke galerije.⁵²

Što se tiče podvrsta kulturnog turizma, posebice se izdvajaju kreativni turizam i arheološki turizam.

Kreativni turizam, kao jedan od oblika kulturnog turizma, označuje zadovoljavanje potreba turista u razvoju kreativnoga potencijala u stjecanju novih saznanja i iskustava vezanih uz odmorišnu destinaciju⁵³. Kreativni turisti razvijaju svoj kreativni potencijal, približavaju se lokalnom stanovništvu aktivno sudjelujući u radionicama i obrazovnim iskustvima koji ocrtavaju kulturu odmorišnih destinacija. Radi se o suženoj tržišnoj niši unutar kulturnog turizma koja je u potpunosti u skladu s postmodernističkim konceptom turizma jer promiče iskustvene aktivnosti. Naglašavaju se iskustva koja se mogu usvojiti, a koja su karakteristična za odmorišnu destinaciju. Mnoge turističke agencije danas nude kreativne programe koji uključuju tečajeve crtanja/slikanja, izrade predmeta od keramike, kuhanja i sl. Važno je u ponudu uključiti kreativne i inovativne aspekte koje se temelje na autentičnim doživljajima lokalne kulture.⁵⁴

⁵¹ Cros, H.: Cultural tourism(2002.): Thepartnership between tourism and cultural heritagemanagement, HaworthPress, New York, str. 79.

⁵² Hughes, H. L. (1996). Redefining Cultural Tourism, Annals of Tourism Research Vol 23 (3), str. 707-709.

⁵³ Rudan E.(2012.): Razvojne perspektive kreativnog turizma Hrvatske, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Sveučiliste u Rijeci, str. 714.

⁵⁴ dr. sc. Tomljenović R.,dr.sc. Boranić Živoder S.: Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, Ministarstvo turizma RH, str. 4

„Arheoturizam ili arheološki turizam općenito se definira kao alternativni oblik kulturnog turizma čiji je cilj promidžba strasti za povijesnu arheologiju, odnosno zaštitu povijesnih lokaliteta. Radi se o zajedničkom radu arheologa, paleontologa, antropologa, povjesničara te stručnjaka za putovanje koji putniku nude nezaboravno iskustvo kroz intenzivni tečaj o tim specijaliziranim manifestacijama ljudskog znanja.“⁵⁵ Arheološki turizam podrazumijeva posjete arheološkim lokalitetima, muzejima, raznim interpretacijskim centrima, manifestacije povijesne tematike, festivale i slično. Arheološke ture primjer su aktivnog turizma i individualizirane ponude, a sami se aranžmani često rade prema interesima i željama putnika.⁵⁶

2.3. Pozitivni i negativni učinci razvoja kulturnog turizma

Razvojem turizma dolazi do višestrukog utjecaja i posljedica na različita područja poput gospodarstva, okoliša i slično; utjecaji se javljaju zbog kretanja i interakcije između ljudi na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Ekonomski učinci prvi su kvantificirani, i to s ciljem dokaza o ekonomskoj koristi koju turizam donosi nekoj destinaciji. Osim ekonomskih koristi, kako direktnih, tako i indirektnih, kao što su veća zaposlenost, rast BDP-a, priliv kapitala i porast investicija, dolazi i do brojnih negativnih učinaka na odredište. Preopterećenje infrastrukture, degradacija kulturne baštine, veća proizvodnja otpada i uništavanje okoliša samo su neki od njih.

Utjecaje i posljedice nije moguće zaustaviti, ali moguće je planirati razvoj i upravljati učincima kako bi se maksimalno smanjili negativni učinci te iskoristili pozitivni.

⁵⁵ Mihelić, S. (2009): Arheologija i turizam u Hrvatskoj, Arheološki muzej, Zagreb str 27.

⁵⁶ Jelinčić, D.A. (2015): Kulturni i arheološki turizam, Institut za međunarodne odnose, Zagreb, str. 4-5

2.3.1. Ekonomski učinci turizma

Analiza ekonomskih učinaka posebno je kompleksna iz razloga što se sami učinci manifestiraju na različite načine, ovisno o veličini i intenzitetu utjecaja na gospodarstvo neke destinacije. 10 je temeljnih ekonomskih funkcija⁵⁷ koje utječu na razvoj regije ili zemlje: multiplikativna funkcija, induktivna, konverzijska, apsorpcijska, akceleracijska, integracijska, funkcija zapošljavanja, uravnoteženja platne bilance, poticanja međunarodne razmjene dobara te funkcija razvoja gospodarski nedovoljno razvijenih područja.

Gorući problem brojnih zemalja u svijetu je nezaposlenost, a turizam ga, kao radno intenzivna djelatnost te zbog različitih mogućnosti zapošljavanja barem djelomično rješava. Osim što je radno intenzivna djelatnost, također je zbog visine ulaganja u objekte turističke infrastrukture i suprastrukture i kapitalno intenzivna djelatnost. Rast poduzetničke aktivnosti također je značajan, baš kao i aktiviranje resursa cijeloga gospodarstva, uključujući i poljodjelstvo, ribarstvo, trgovinu, zanatstvo, prehrambenu industriju i sl. Nadalje, pozitivni ekonomski učinci uključuju i rast dohotka po osnovi ostvarene turističke potrošnje i povećanje javnih prihoda države i lokalne samouprave.

Negativno percipirane ekonomske posljedice zasigurno su sezonalnost zapošljavanja baš kao i rast cijena kojem je izloženo domaće stanovništvo. Inflacijom cijena dolazi do situacije u kojoj si lokalno stanovništvo ne mogu priuštiti život u vlastitom gradu. Također dolazi i do ukupnog rasta društvenih troškova. Nadalje, ostvareni učinak neravnomjeran je tijekom godine, a stopa rasta na investicije je niska. Gubici u poslovanju česti su jer su sezonski poslovi nisko profitabilni i akumulativni.

⁵⁷ Geić, S.(2006.): Organizacija i politika turizma, Sveučilište u Splitu, Split

2.3.2. Socio-kulturni učinci turizma

Prilikom interakcije turista i domicilnog stanovništva, zbog kulturoloških razlika sigurno dolazi i do socio-kulturnih utjecaja. Učinci i mjera učinaka ovise o više faktora, primjerice religiji, tradiciji, životnom stilu i slično. Turizam može stimulirati pozitivne osobine lokalnog ponašanja, promicati samosvijest, ponos, samopouzdanje i solidarnost među lokalnim stanovništvom. Na jačanje lokalnog identiteta i ponosa dolazi i zbog revitalizacije kulture te unaprjeđenja kvalitete i izgradnje javne infrastrukture⁵⁸. Posljednjih godina naglasak je na zaštiti naslijeđa i očuvanju tradicije. Turizam doprinosi i ukidanju kulturnih barijera te rasnih ili političkih predrasuda. Promovira se mir, tolerancija i prihvaćanje različitosti. Uz pozitivne učinke, nažalost dolazi i do negativnih, od kojih su česte devijacije u ponašanju, poput kriminalnih radnja, primjerice krađa i konzumacije opojnih sredstava. Također, uz sve benefite interakcije s turistima, u mjestima gdje je priljev turista povećan, česta je pojava prilagodbe zapadnjačkim običajima i uvjerenjima, što se odražava i na svakodnevni život i kulturu domaćina. Trendovi globalizacije vidljivi su na svakom koraku bilo kojeg turističkog grada, baš kao i standardizacija ponude koja dovodi do ujednačenosti destinacija. Hiperkomercijalizacija dovodi do toga da lokalno stanovništvo goste vide samo kao izvor prihoda. Turizam može izazvati i negodovanje zbog prisutnosti gostiju koje vodi do osjećaja zasićenosti, opozicije pa čak i mržnje prema turistima.

2.3.3. Okolišni učinci turizma

Primarni resurs turizma je okoliš te je isti osjetljiviji na degradaciju zbog utjecaja masovnog turizma. Kvalitetan i očuvan prostor predispozicije su za bilo kakav turistički razvoj. Što se tiče pozitivnih učinaka turizma na okoliš, očituju se u području zaštite okoliša, stvaranju posebnih zaštićenih prostora poput nacionalnih parkova i parkova prirode⁵⁹. Radi se na održavanju šuma, plaža i ostalih prirodnih područja. Dolazi do restauracije spomenika prirode i kulture te do poboljšanja infrastrukture.

⁵⁸ Alvarez – Sousa, A. (2018.): The Problems of Tourist Sustainability in Cultural Cities: Socio – Political Perceptions and Interests Management, University of Coruna, Coruna.

⁵⁹ Petrić L.(2003.): Osnove turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str.134.-135.

Uz nabrojane pozitivne učinke, negativni su ipak češća tema stručne literature, ali i razgovora stanovnika neke destinacije. Vizualna degradacija nastala neprihvatljivom, često i ilegalnom gradnjom te iscrpljivanje prirodnih resursa glavni su problemi. Ostali negativni učinci su onečišćenje voda, onečišćenje zraka, neodgovarajuće zbrinjavanje otpada i prekomjerno stvaranje istoga te izravna uzurpacija prirodne i kulturne baštine.

2.3.4. Utjecaj turizma na lokalno stanovništvo

Definicija zajednice označava određenu skupinu pojedinaca koji žive ili rade na istom zemljopisnom području s zajedničkim kulturama ili zajedničkim interesima.⁶⁰ Uz logičan teritorijalni aspekt koji pojašnjava prostornu povezanost, pozicioniranje na karti te zajednički naziv, granice i prepoznatljive simbole, javlja se i racionalni koncept koji označava organizaciju ljudi koji su povezani zajedničkim interesima i komunikacijom, bez obzira na zemljopisni položaj.⁶¹ Geografskom definicijom zajednici se može pridodati prefiks „lokalna“, koja onda obuhvaća skupinu ljudi koji žive unutar zemljopisno definiranog područja i koji imaju društvene i psihološke veze jedni s drugima i mjestom gdje žive.⁶²

Dio turističkog proizvoda, posebice kulturnog proizvoda, već odavno čini i lokalno stanovništvo koje svojom autentičnošću može biti razlog dolaska turista u neku zajednicu. Integracija lokalnog stanovništva u turizam je neizbježna, ono što se turistima nudi kao turistički proizvod u isto je vrijeme životni prostor lokalnog stanovništva i mjesto u kojem se odvija njihov svakodnevni život. Lokalno stanovništvo pri sudjelovanju u procesima donošenja odluka pruža uvid u neposredni aspekt života u gradu.⁶³ Kvaliteta života stanovništva u destinaciji ne smije se narušavati jer njenim uništavanjem i narušavanjem gubi se domicilno stanovništvo, koje je jedan od nositelja razvoja.

⁶⁰ Geiger Zeman, M. i Zeman, Z.,(2010.) Uvod u sociologiju (održivih) zajednica, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 24.

⁶¹ Ivanovic, M.,(2009.): Cultural Tourism. USA: Juta and Company Limited, str. 14-15.

⁶² Muganda, M., Sirima, A. i Ezra, P. M., (2013.): The role of local communities in tourism development: Grassroots perspectives from Tanzania, Journal of Human Ecology, 41 (1),str. 53-66.

⁶³ Rudan E.(2012.): Razvojne perspektive kreativnog turizma Hrvatske, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Sveučiliste u Rijeci, str.58-60.

Detaljnije pojašnjenje odnosa lokalnog stanovništva prema turistima kroz faze razvoja turizma nalazi se u Doxeyevom modelu iritacije koji objašnjava percepciju domicilnog stanovništva s obzirom na povećanje broja posjetitelja.

Tablica 1: Odnos lokalnog stanovništva prema turistima kroz faze razvoja turizma

FAZA	KARAKTERISITKE
Euforija	-entuzijazam zbog početnog razvoja -priljev novca u zajednicu i uspostava interesnih kontakata -zajednički osjećaj zadovoljstva -mogućnost lokalnog sudjelovanja
Apatija	-širenje industrije -prihvata turista zbog zarade -veća zainteresiranost za ostvarenje prihoda - formalniji osobni kontakti
Iritacija	-industrija je gotovo dosegla točku zasićenja -ekspanzija objekata je nužna -zadiranje u lokalni način života
Antagonizam	-iritacija postaje otvorenija -turist se promatra kao navjestitelj svega lošeg -opća pristojnost daje prostora antagonizmu
Posljednja faza	-okoliš se bespovratno mijenja -resursna osnova i tip turista su promijenjeni -suočavanje s izazovima masovnog turizma

Izvor: Križman Pavlović, D.(2008.):Marketing turističke destinacije, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, str.207

2.4. Održivi razvoj kulturnog turizma

Održivi razvoj obuhvaća procese promjena, upotrebe resursa, smjer intervencija, tehnološki razvoj i institucionalne promjene koji se provode u skladu s potrebama današnjih i budućih generacija.⁶⁴

Održivi razvoj u turizmu podrazumijeva sposobnost turističke destinacije da ostane u ravnoteži s okruženjem, da istovremeno destinacija bude konkurentna na tržištu te da privuče posjetitelje koji se vraćaju i one koji dolaze prvi put.⁶⁵

Koncept održivosti u turizmu odražava integritet turističke destinacije, donosi korist lokalnom stanovništvu, čuva prirodne resurse, poštuje lokalnu kulturu i tradiciju, orijentira se na kakvoću, a ne kvantitetu i podrazumijeva kvalitetu odmora, putovanja i novih saznanja. Temelji se na resursima prirodne i kulturne baštine uz ekološku, ekonomsku, kulturološku i socijalnu komponentu koji sustavno podrazumijevaju dugoročan rast i razvoj za sadašnje i buduće generacije.

Održivost kulturnog turizma znači posvećivanje jednake pažnje korištenju i očuvanju kulturnih dobara, a s obzirom na aktivno sudjelovanje više različitih sudionika koji često imaju različite, ili štoviše, suprotne interese.⁶⁶ Racionalno upravljanje kulturnim dobrima od ključne je važnosti kad je u pitanju turizam, posebice zbog uzročno-posljedične veze između turizma i baštine. Prilikom planiranja ili implementacije određenog projekta ili programa, bitno je imati na umu obje strane, turističku i kulturološku, i njihovu dobrobit.

Kulturna baština koja se plasirana kao proizvod, dio zarađenog prihoda ulaže u očuvanje, što pridonosi održivosti kulturne baštine, ali i podizanju svijesti šire javnosti o važnosti iste. Tri su temeljna zahtjeva koja je potrebno zadovoljiti za održivost; prvi je ekološka i kulturna svjesnost, edukacija i etika, potom sudjelovanje interesnih skupina te njihova međusobna suradnja, te u konačnici zadovoljstvo turista koji posjećuju destinaciju. U posljednje je vrijeme na razini znanstvenih istraživanja unutar struke, ali i na praktičnoj razini, osviještena

⁶⁴ Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A., (2012.): „Leksikon održivog razvoja“, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj

⁶⁵ Marušić M., Prebežac, D., (2004.): „Istraživanje turističkih tržišta“, Zagreb, Adeco, str. 397.

⁶⁶ Jelinčić, D. A.(2010.): Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima, Meandarmedia: Meandar. Zagreb, str. 36.

činjenica kako turisti doživljavaju i konzumiraju turizam kao cjelovito kulturno iskustvo.⁶⁷ Kultura koja obuhvaća materijalnu i nematerijalnu baštinu, odnosno kultura koja se shvaća kao način života neke destinacije, uključujući tradiciju, događanja, gastronomiju i slično, zahtijeva zaštitu i održivo upravljanje jer je upravo autentičnost adut koji privlači posjetitelje. Vrlo je važno postaviti granicu razvitka kulturnog turizma i postići balans između korištenja i očuvanja kulturnih dobara jer u suprotnom dolazi do posljedica kako za lokalnu zajednicu, tako i za buduće posjetitelje.

Održivost turizma temelji se na održivosti triju sfera.⁶⁸

- ekonomske – govori o održivosti turizma i poduzetništva, te međusobnom utjecaju; o dostupnosti radne snage i prirodnim resursima, pojašnjava koheziju, blagostanje, te financijsku dobit;
- društvene – govori o mogućnostima zapošljavanja, kvalitetnom turizmu i doprinosu razvoju čovječanstva, socijalnoj pravdi, poštivanju domicilnog stanovništva i etičnom ponašanju, te društvenoj koheziji;
- ekološke - održivost u domeni okoliša iskazana je u ekološko prihvatljivoj proizvodnji i konzumaciji u lancu turizma i u održivom upravljanju te zaštiti i konzervaciji prirodnih resursa.

⁶⁷ Koncul, N.(2004.): Položaj turizma u globalnim i europskim integracijskim procesima, Naše more, 5/6 str. 209.

⁶⁸ Vizjak, A. (1998): Značenje kulture u turizmu Europe, Turizam : znanstveno-stručni časopis. 46 , 5/6 ; str. 292-298.

3.DUBROVNIK KAO DESTINACIJA KULTURNOG TURIZMA

3.1. Analiza stanja grada Dubrovnika

3.1.1. Prostorni, demografski i gospodarski aspekt

Dubrovnik je grad na jugu Dalmacije i sjedište Dubrovačko-neretvanske županije.⁶⁹ Ime je dobio po dubravi, hrastovoj šumi. Dubrovnik i njegovo područje obuhvaćaju najjužniji dio pokrajine Dalmacije, od Neuma na zapadu, do Sutorine i Ponte Oštre na istoku. Što se tiče položaja, leži u podnožju brda Srđa i njegov prostrani zaljev iskorišten je za modernu luku. Prostor nije reljefno homogen prostor, Dubrovačko priobalje ima dinarski smjer pružanja smjera sjeverozapad-jugoistok. Dubrovnik je okarakteriziran suptropskom klimom i bujnom vegetacijom, a planinski vijenac štiti grad od prodora hladnih strujanja kontinentalne klime.⁷⁰

Razvedena obala značajan je element u izgledu obale grada te dubrovački akvatorij obuhvaća otok Lokrum, Mrkan i Bobara. Uže urbano područje sastoji se od 8 gradskih kotara: Ploče, Pile, Montovjerna, Komolac, Grad, Lapad, Gruž i Mokošica.⁷¹

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, grad broji 42.615 stanovnika.

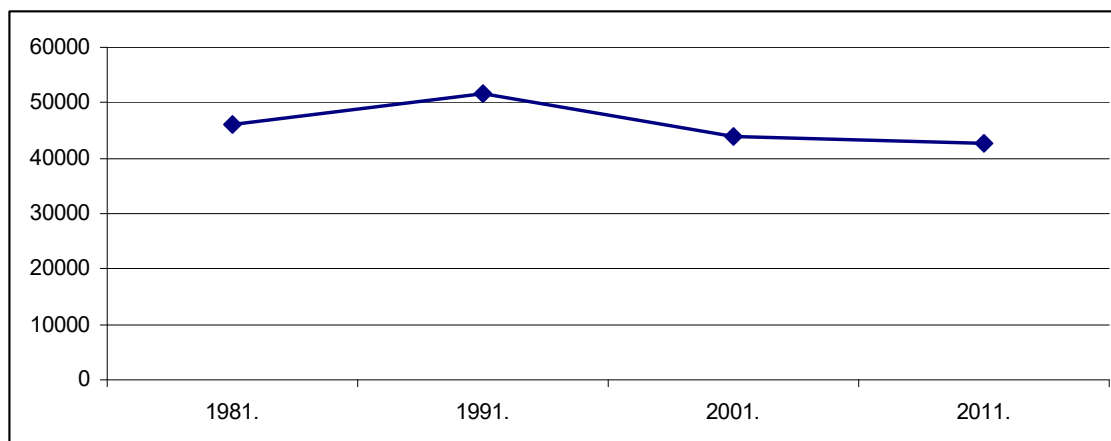
Promatrajući broj stanovnika Dubrovnika u periodu od 1981. do 2011. na grafikonu 1 je vidljivo da najveći broj stanovnika broji 1991. godina nakon čega slijedi izražen pad do 2001. godine.

⁶⁹ Leksikografski zavod Miroslava Krleže, [Internet], raspoloživo na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=16446> (12.9.2019.)

⁷⁰ Dubrovnik. In, [Internet], raspoloživo na: <http://www.dubrovnik.in/hr/> (12.9.2019.)

⁷¹ Wikipedia, [Internet], raspoloživo na: [:https://hr.wikipedia.org/wiki/Dubrovnik#Naselja_u_sastavu_Grada_Dubrovnika](https://hr.wikipedia.org/wiki/Dubrovnik#Naselja_u_sastavu_Grada_Dubrovnika) (12.9.2019.)

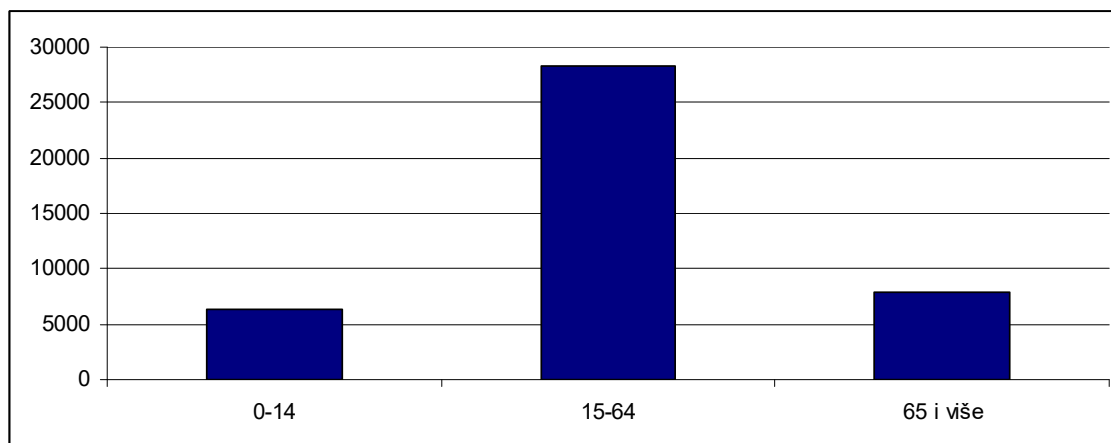
Graf 1: Broj stanovnika Dubrovnika 1981.-2011.

Izvor: izrada autorice prema: Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020.

Gledajući dobnu strukturu (graf 2) vidljivo je da Dubrovnik ima oko 28.000 radno sposobnog stanovništva. Znatno je manji broj stanovnika starijih od 65 godine, a još manji broj mladih u kategoriji 0 – 14 godina.

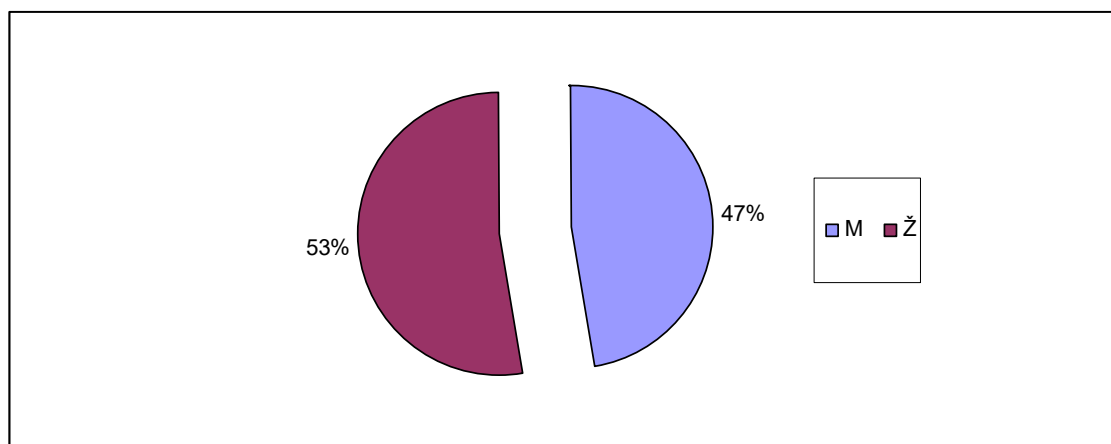
Graf 2: Dobna struktura stanovnika Dubrovnika prema popisu iz 2011. godine

Izvor: izrada autorice prema: Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020.

Analiza spolne strukture stanovništva pokazala je da u Dubrovniku živi više žena (53%), dok je muškaraca 47%.

Graf 3: Spolna struktura stanovnika Dubrovnika prema popisu iz 2011. godine

Izvor: izrada autorice prema: Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020.

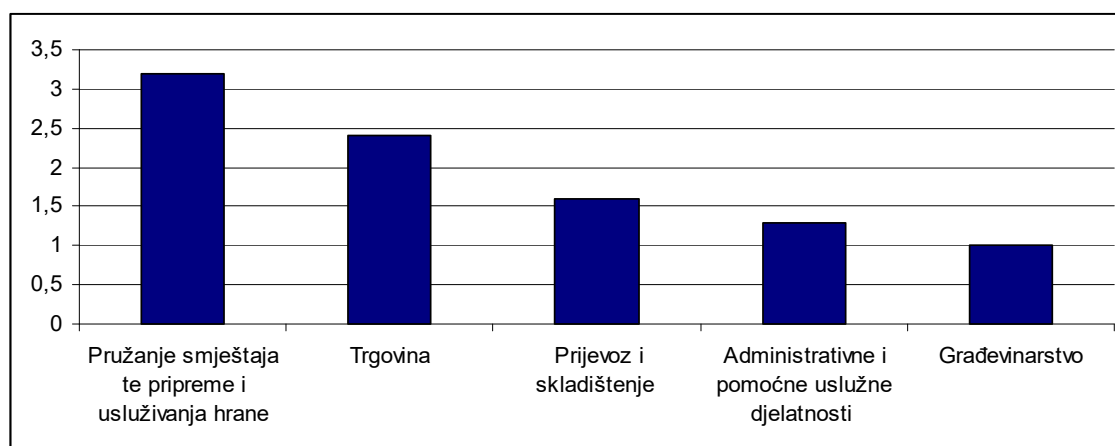
Grad je izrazito raspršen uključujući stanovništvo na otocima, također se stvaraju nove urbane sredine u prigradskim naseljima poput Mokošice ili Župe dubrovačke, čije stanovništvo većinski gravitira Gradu. Dubrovački gradski kotar Mokošica (Stara i Nova) prema popisu stanovništva iz 2011. godine broji 7985 stanovnika i smatra se jednim od najgušće naseljenih gradskih kotara u Hrvatskoj. Nasuprot tome, broj stanovnika u povijesnoj jezgri u padu je, posebice u posljednjih desetak godina, te se procjenjuje da iznosi između 1500 i 1800 stanovnika.⁷²

Osnovna karakteristika gospodarstva Dubrovačko-neretvanske županije, ali i grada Dubrovnika jest ta da prevladavaju tercijarne djelatnosti, dok su primarni i sekundarni sektor značajno manje zastupljeni. Cjelokupno gospodarstvo najviše se oslanja na ugostiteljstvo i turističku djelatnost.⁷³

⁷² Koržinek Obuljen N., Žuvela A., Jelinčić A., D., Polić M. (2014.): Strategija razvoja kulture grada Dubrovnika 2015.-2025., IRMO, Zagreb, raspoloživo na: https://dura.hr/user_files/admin/strateski%20dokumenti/Kulturna%20strategija%20grada%20Dubrovnika.pdf (12.9.2019.)

⁷³ Dubrovačko-neretvanska županija, [Internet], raspoloživo na: <http://www.edubrovnik.org/gospodarstvo/> (12.9.2019.)

Graf 4: Prihodi od djelatnosti u Dubrovačko-neretvansko županiji u 2018. (u mlrd kn)

Izvor: izrada autorice prema: <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/gospodarski-profil-zupanije>

Gospodarstvo Dubrovačko-neretvanske županije u 2018. godini poslovalo je pozitivno te je ukupno ostvarilo 12,2 milijarde kuna prihoda, 11,4 milijarde kuna rashoda te 1,1 milijardu kuna dobiti i 461 milijun kuna gubitka. U odnosu na prethodnu godinu dobit je povećana za 8%.⁷⁴

U ukupnom prihodu najveći udio ima djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane s prihodom od 3,2 milijarde kuna prihoda, odnosno 27%. Slijedi trgovina s 2,4 milijarde kuna prihoda (20%), prijevoz i skladištenje 1,6 milijardi kuna (14%), administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti 1,3 milijarde kuna (11%), te djelatnost građevinarstva s milijardu kuna (8%).⁷⁵

Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane u 2018. ostvarila je porast ukupnog prihodu odnosu na prethodnu godinu za 12%. Najveći udio u ukupnom prihodu ove djelatnosti od 2,1 milijardu kuna (65%) odnosi se na hotele i sličan smještaj, a slijedi ih restorani i ostali objekti za pripremu i usluživanje hrane s učešćem od 20% (667 milijuna kuna), te priprema i usluživanje pića 8% (257 milijuna kuna).⁷⁶ U 2018. godini broj zaposlenih u Dubrovačko neretvanskoj županiji iznosio je 42.913 što označava porast od 2% u odnosu na godinu ranije. Sezonalnost u zapošljavanju i dalje je

⁷⁴ Hrvatska gospodarska komora; Gospodarski profil županije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/gospodarski-profil-zupanije> (13.9.)

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Dubrovački vjesnik; Turizam i gospodarstvo, [Internet], raspoloživo na: <https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/vijesti/turizam-i-gospodarstvo/clanak/id/613777/u-odnosu-na-prethodnu-godinu-dobit-povecana-za-8> (13.9.)

izražena te je broj sezonski zaposlenih radnika u ukupnom broju radnika narastao s 4% na 14%.⁷⁷

3.1.2. Infrastruktura

Energetski, vodoopskrbni i kanalizacijski sustav grada Dubrovnika objašnjen je u Strateškom planu grada Dubrovnika⁷⁸:

- Energetski sustav u Gradu Dubrovniku zauzima značajno mjesto u energetske bilanci i to proizvodnjom na samom području Grada i opskrbom izvan tog područja. Javna rasvjeta Grada Dubrovnika sastoji se od 8.600 rasvjetnih tijela, a u proteklom razdoblju je izrađeno i oko 50 km podzemne niskonaponske mreže. Do sada je uvedeno oko 700 svjetiljki sa LED izvorima svjetlosti.
- Dubrovnik ima zadovoljavajuće rješenje vodoopskrbe sa izvedenim značajnim kapitalnim vodoopskrbnim građevinama. Odvodnja otpadnih voda za veći dio područja grada je riješena, dok zaštita podzemnih voda i odvodnja oborinskih voda nije konceptijski zadovoljavajuća.
- Kanalizacijski sustav grada Dubrovnika čini kanalizacijska mreža, pumpne stanice, uređaji za pročišćavanje. Izgradnja kanalizacijske mreže na Elafitskom otočju jedan je od najznačajnijih investicija u razvoj vodno-komunalne infrastrukture Dubrovnika i osnovni je preduvjet razvoja ovog područja.

Prometnu povezanost Dubrovnika uvjetuju cestovni, pomorski i zračni promet.

Okosnicu cestovnog prometa predstavlja državna cesta D8, često nazivana Jadranska magistrala koja se pruža uzduž obale čitavom dužinom grada. U državne ceste ubraja se i cesta D-420, koja prolazi trasom Most dr. Franje Tuđmana – Sustjepan – Luka Dubrovnik u Gružu. Što se tiče gustoće prometa na području grada i u prigradskim zonama, stanje je iz

⁷⁷ Dubrovački vjesnik, [Internet], raspoloživo na: <http://urednik.dubrovacki.hr/vijesti/turizam-i-gospodarstvo/clanak/id/613777/u-odnosu-na-prethodnu-godinu-dobit-povecana-za-8> (13.9.2019.)

⁷⁸ Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020., [Internet], raspoloživo na: http://www.zod.hr/lang/13/user_files/toni/plan%20upravljanja%20dokumentacija/037a_strateski_plan_skraceno.pdf (14.9.2019.)

godine u godinu nepovoljnije jer dolazi do prometnih zagušenja, usporavanja prometnih tokova, te su česti prometni kolapsi tijekom turističke sezone. Rješenje prometnih problema nalazi se u realizaciji postojećih prioritetnih projekata u cestovnom prometnom sustavu koji uključuju nastavak izgradnje autoceste Ploče-Dubrovnik na Jadransko-jonskom pravcu, nastavak izgradnje mosta Pelješac s pristupnim cestama, te realizacija brze ceste Dubrovnik – Čilipi – Debeli Brijeg.⁷⁹

Što se tiče javnog prijevoza u Dubrovniku, javni prijevoz u gradu obavlja tvrtka Libertas Dubrovnik d.o.o. koja s 10 autobusnih linija povezuje sve dijelove grada koji prometuju svakih 20 do 30 minuta. Sam centar jako je dobro povezan s ostalim dijelovima. Uloga javnog gradskog prijevoza važna je za razvoj održivog gradskog prometnog sustava. Autobusno okretište nalazi se na području Pila, nekoliko stotina metara od Dubrovačkih zidina. Glavni autobusni kolodvor nalazi se u Gružu, pored luke.

Luka Dubrovnik jedna je od naših luka svrstanih u grupaciju organiziranih luka za prihvrat velikih kruzera i članica udruženja Cruise Europe. Luka Dubrovnik sastoji se od dva subjekta, Luke Gruž i Gradske luke. Luka Gruž nalazi se na 2 kilometra od povijesne jezgre grada i predstavlja luku međunarodnog značaja s značajnom infrastrukturnom vrijednošću. U Luci Gruž omogućen je i ukrcaj i iskrcaj putnika na pojedinim kružnim putovanjima koji počinju i završavaju u Veneciji.⁸⁰ Luka Gruž godišnje primi više od milijun putnika, što je čini desetom svjetskom te trećom mediteranskom lukom po broju putnika na jednodnevnoj posjeti. Trenutno luka očekuje visoke investicije kojom se planira moderna putnička luka s novim terminalima i pratećim sadržajima za prihvrat putnika.

Zračna luka Dubrovnik smještena u Čilipima otprilike 16 kilometara od centra grada povezuje županiju s ostatkom Europe i svijeta. Zračna luka sastoji se od 3 terminala: A, B i C, od kojih se C otvorio u veljači 2017. godine. Terminal C preuzeo je funkciju putničkih odlazaka terminala A koji sada služi za sortiranje prtljage. Treća je najprometnija luka u Hrvatskoj, nakon zračne luke Zagreb i Split. U 2018. godini Zračna luka Dubrovnik primila je preko 2.540,000 putnika⁸¹, što čini 9.5% više nego prethodne godine, a u 2019. godini očekuje se porast broja putnika za 4.6%. Preko 60% ukupnih posjetitelja Dubrovnika dolazi zračnim

⁷⁹ Magaš D. (2014): Izazovi suvremenoga kopnenog povezivanja Dubrovnika, stručni rad, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/129124> (28.9.)

⁸⁰ Institut za turizam (2011): Glavni plan i strategija razvoja turizma Republike Hrvatske, Izvještaj 3. Hrvatski turizam i konkurentsko okruženje, Zagreb, str. 111.

⁸¹ Raspoloživo na: https://en.wikipedia.org/wiki/Dubrovnik_Airport (14.9.2019.)

prometom s više od 65 različitih avio-prijevoznika. Iznimnim uspjehom smatra se novi izravni let između Dubrovnika i Philadelphie od lipnja do kraja rujna, baš kao i dolazak niskotarifnog prijevoznika Ryanair koji povezuje Dubrovnik i Dublin. Najveći rast broja putnika očekuje se na letovima prema srednjoj i zapadnoj Europi. Što se tiče prihoda, u prošloj godini iznosili su preko 415 milijuna kuna, što označava porast od 14% u odnosu na godinu ranije.⁸²

Postoje i daljnji planovi potpune rekonstrukcije piste, otvaranja hotela s 4 zvjezdice te dodatnih sadržaja.

3.1.3. Resursna osnova

3.1.3.1. Prirodni resursi

Povoljna klima važan je čimbenik turističke privlačnosti nekog područja, ona može djelovati kao komplementarni turistički resurs, ali i biti samostalan privlačni faktor posjetiteljima. Dubrovnik i njegovu okolicu karakterizira mediteranska klima s blagim i vlažnim zimama te vrućim i sparnim ljetima. Srednja vrijednost najhladnijeg mjeseca u godini, siječnja, iznosi 9 Celzijevih stupnjeva, dok je najtopliji mjesec kolovoz s prosječnom temperaturom od 26 Celzijevih stupnjeva. Godišnji prosjek oborina iznosi 1.250mm, dok u godini ima više od 250 sunčanih dana. Tijekom ljeta samo je 14 kišnih dana.⁸³

Hidrografski resursi također imaju privlačnu karakteristiku. Dubrovnik se nalazi na obali Jadranskog mora. Jadransko more jedno je od toplijih mora, najniže temperature površinskog sloja od 10 do 11 stupnjeva, dok je prosječna temperatura ljeti od 22 do 25 stupnjeva. Prozirnost je najveća upravo u južnom Jadranu, od 16 do 56 metara. Prosječni salinitet iznosi 33 promila.⁸⁴

Od bio-geografskih resursa u Dubrovniku izdvajaju se Arboretum Trsteno, Bogišićev park i park Gradac. Arboretum Trsteno jedini je arboretum na obali, osnovan je 1498. godine,

⁸² Airport Dubrovnik, [Internet], raspoloživo na: <https://www.airport-dubrovnik.hr/index.php/hr//o-nama/poslovne-informacije/statistika> (15.9.2019.)

⁸³ Dubrovnik Digest, [Internet], raspoloživo na: <https://dubrovnikdigest.com/o-dubrovniku/klima-u-dubrovniku> (15.9.2019.)

⁸⁴ Wikipedia, [Internet], raspoloživo na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Jadransko_more (15.9.2019.)

prostire na 28 hektara i obuhvaća nekoliko različitih cjelina: renesansni perivoj s ljetnikovcem, neoromantičarski perivoj s kraja 19. stoljeća, povijesni maslinik, te prirodnu vegetaciju. Poznat je po zbirci sredozemnih i egzotičnih biljaka koje su pomorci donosili s dalekih putovanja, posebice po 500 godina starim gigantskim azijskim platanama.⁸⁵ Arboretum je i spomenik parkovne arhitekture. Bogišićev park zauzima površinu od gotovo 5000 km² pretežito borova i čempresa, agava, oleandara i travnatih površina. Park Gradac najveći je dubrovački park površine 1.7 ha s pogledom na Lovrijenac, Pile i staru jezgru. Na ulazu u park nalazi se mali ribnjak.⁸⁶

3.1.3.2. Kulturni resursi

Grad Dubrovnik specifičan je po iznimnoj gustoći kulturne baštine; velika većina kulturnih institucija djeluje u području zaštićenih kulturnih dobara, baš kao i većina kulturnih programa, odvijaju se u prostorima kulturnih dobara ili zaštićenih kulturno-povijesnih cjelina.

Kulturni sektor Dubrovnika raspoređen je unutar kategorija kulturnih djelatnosti. Glazbeno-scenska djelatnost obuhvaća Dubrovačke ljetne igre, Folklorni ansambl Lindo, Dubrovački simfonijski orkestar, Kazalište Marina Držića te 45 izvaninstitucionalnih organizacija i udruga te samostalnih umjetnika. Muzejsko-galerijska djelatnost uključuje ustanove: Dubrovački muzeji Dubrovnik, Umjetnička galerija Dubrovnik, Prirodoslovni muzej, Dom Marina Držića te 23 izvaninstitucionalne organizacije i udruge te samostalne umjetnike. Knjižnično-izdavačka djelatnost obuhvaća ustanovu Dubrovačke knjižnice te 21 izvaninstitucionalnu organizaciju i udruhu i samostalne umjetnike. Unutar filmske djelatnosti nalazi se ustanova Kinematografi Dubrovnik, s 4 dvorane te 13 izvaninstitucionalnih organizacija, udruga i samostalnih umjetnika.⁸⁷

⁸⁵ Wikipedia, [Internet], raspoloživo na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Arboretum_Trsteno (16.9.2019.)

⁸⁶ Dubrovnik Digest, [Internet], raspoloživo na: <http://dubrovnikdigest.com/okolica/park-gradac> (16.9.2019.)

⁸⁷ Strategija razvoja kulture Grada Dubrovnika (2014), Institut za razvoj i međunarodne odnose, Grad Dubrovnik, 24..str.

3.2. Kulturna baština grada Dubrovnika

Materijalna kulturna baština grada Dubrovnika obuhvaća:

- Stari grad Dubrovnik dio je UNESCO-vog popisa svjetske baštine od 1979. godine i povijesni spomenik sa značajnim primjerima artifkacijske arhitekture. Zidine starog grada okružuju kompleks javnih i privatnih, sakralnih i svjetovnih građevina iz različitih perioda gradske povijesti od samog osnutka u sedmom stoljeću kada su u grad pristigle izbjeglice iz obližnjeg Epidaura. Konačna prostorna ekspanzija dosegnuta je krajem 13. stoljeća.⁸⁸ Najveća su atrakcija zidine oko grada, ukupne dužine 2 km, visine 25 metara s tvrđavama i kulama. S istoka grad čuva tvrđava Revelin, a sa zapada tvrđava Lovrijenac. U cijelom kompleksu posebno se ističu Stradun, Knežev dvor, palača Sponza, crkvu svetog Vlaha i katedrala.
- Stradun ili Placa⁸⁹ glavna je ulica u gradu, a proteže se između dvojica gradskih vrata, vrata od Pila i vrata od Ploča. Na početku i na kraju ulice nalaze se i dvije fontane, velika i mala Onofrijeva česma te dva zvonika. Placa je popločena kamenim blokovima, a sve kuće na Stradunu sagrađene su nakon razornog potresa 1667. godine.
- Knežev dvor⁹⁰ impozantan je primjer profane arhitekture, a radi se o gotičkoj palači s renesansnim i baroknim rekonstrukcijama koja je služila kao upravno-administrativno sjedište Dubrovačke Republike. Dvor je dva puta stradao u eksplozijama baruta, a na obnovama su radili i dva poznata graditelja: Juraj Dalmatinac i Michelozzo iz Firenze. U velikim potresu 1667. stradao je atrij koji je rekonstruiran s reprezentativnim baroknim stubištem. U palači se nalazila dvorana za Malo Vijeće, sudnica, uredi, stan za kneza, zatvori, oružarnica i skladište. Danas je Knežev dvor dom kulturno-povijesnom odjelu Dubrovačkog muzeja, a u atriju se zbog akustičnosti prostora često priređuju koncerti.

⁸⁸ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, op.cit., raspoloživo na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7250&pregled=1&gadatum=4.0.2012%2015:26:16> (28.9.)

⁸⁹ Meet Dubrovnik; Stradun, [Internet], raspoloživo na: <http://www.meetdubrovnik.com/hr/dubrovnik-kulturna-dobra/stradun-glavna-ulica-placa.html> (28.9.)

⁹⁰ Zavod za obnovu Dubrovnika, [Internet], raspoloživo na: https://zod.hr/get/objekti_aktualni/53358/knezev_dvor.html (17.9.2019.)

- Izniman primjerak gotičko-renesansnog stila specifične dubrovačke arhitekture, Palača Sponza⁹¹, izgrađena je u 16. stoljeću s pravokutnim tlocrtom, prednjim hladovitim trijemom i unutarnjim dvorištem. U Palači se nalazila i oružarnica i kovačnica novca. Tijekom 17. stoljeća, u njoj su se sastajali članovi Akademije učenih, a danas je u njoj smješten bogati Povijesni arhiv.
- Dubrovačka katedrala⁹² nastala je na mjestu bizantske i romaničke katedrale uništene u potresu 1667. godine. Bila je to prva romanička katedrala s istočne strane Jadrana te o njoj postoje slikovni zapisi. Obnova potpuno razorene katedrale završena je 1713. godine u baroknom stilu. Unutrašnjost katedrale raskošna je s jedinstvenim oltarom od ljubičastog mramora. Riznica sadrži mnoga blaga poput zlatnih i srebrnih relikvijara, križeva i slika, ali i relikviju glave svetoga Vlaha ukrašenu medaljonima i dragim kamenjem.
- Crkva svetog Vlaha⁹³ zasigurno je jedan od najljepših sakralnih objekata grada Dubrovnika završena 1715. godine u stilu venecijanskog baroka. Stara crkva prvo je bila oštećena u potresu te kasnije sasvim uništena u požaru, a jedino što je ostalo srebrni je kip svetog Vlahe. Iz makete koju svetac drži u ruci nazire se nekadašnji izgled grada. Ispred pročelja crkve nalazi se Orlandov stup, najstarija sačuvana javna skulptura u Dubrovniku.

Od muzeja u Dubrovniku izdvaja se Kulturno-povijesni muzej⁹⁴ smješten u Kneževom dvoru izrazite kulturno-povijesne i umjetničke vrijednosti, s ukupno deset tisuća predmeta iz vremena od kraja 15. do početka 20. Stoljeća. Fundus čini ukupno petnaest zbirki: slikarstva, grafike, namještaja, tekstila, keramike, metala, ikona, stakla, fotografija i fotomaterijala, dokumenata, razglednica, staroga oružja i numizmatike. U ovom autentičnom prostoru predstavljena je umjetnička i povijesna baština ponajviše posljednjeg razdoblja Dubrovačke Republike.

⁹¹ Državni arhiv, [Internet], raspoloživo na: <http://www.dad.hr/palaca-sponza-2/> (17.9.2019.)

⁹² Meet Dubrovnik, [Internet], raspoloživo na: <http://www.meetdubrovnik.com/hr/dubrovnik-kulturna-dobra/crkva-dzamija-sinagoga.html> (18.9.2019.)

⁹³ Turistička zajednica grada Dubrovnika, raspoloživo na: <http://www.tzdubrovnik.hr> (18.9.2019.)

⁹⁴ Dubrovački muzeji, [Internet], raspoloživo na: <http://www.dumus.hr/hr/kulturno-povijesni-muzej/o-muzeju/>

Izložbe Arheološkog muzeja⁹⁵ prezentiraju bogatu arheološku povijest dubrovačkoga područja putem povremenih tematskih izložbi. U prizemlju tvrđave Revelina, koje je muzeju dodijeljeno na privremeno korištenje, trenutno je postavljena izložba: „Ranosrednjovjekovna skulptura Arheološkog muzeja u Dubrovniku“ s predmetima ranosrednjovjekovne arhitektonske plastike i kamenoga namještaja iz perioda od 9. do 12. st. koji potječu s raznih lokaliteta grada Dubrovnika i okolice.

Od nematerijalne baštine u Dubrovniku izdvajaju se:

- Festa svetog Vlaha⁹⁶, tradicionalna svečanost zaštitnika grada Dubrovnika, prisutna na listi UNESCO-ve svjetske nematerijalne baštine. Proslave blagdana svetca održava se neprekidno od 972. godine. O važnosti ove proslave dovoljno govori činjenica da je za vrijeme Dubrovačke Republike svaki kažnjenik ili prognanik mogao slobodno boraviti u gradu, bez da ga je itko mogao pozvati na odgovornost. I danas svi stanovnici grada hrle počastiti svoga zaštitnika sudjelujući u procesiji u kojoj biskup i svećenici nose moći svetca.
- Folklorni ansambl Lindo specifična je javna ustanova osnovana 1964. godine, čiji program nose amateri koji su izravni dionici očuvanja i razvoja svjesnosti te edukacije o kulturnoj baštini. Ansambl je dobio ime po najpoznatijem narodnom plesu Dubrovačkog Primorja⁹⁷. Fenomen je tradicijske kulture i identiteta toga kraja. Lindo godišnje održi više od sto nastupa, a posebna se briga posvećuje očuvanju kulturne baštine i uključivanju što većeg broja djece i mladih u folklorne aktivnosti kroz projekt „Lindovo blago“. Ansambl njeguje i klapsko pjevanje koje je uvršteno na popis nematerijalne svjetske baštine. U posjedu ansambla nalazi se preko 1500 originalnih nošnji neprocjenjive vrijednosti.

⁹⁵ Ibidem, raspoloživo na: <http://www.dumus.hr/hr/arheoloski-muzej/> (18.9.2019.)

⁹⁶ Wikipedia, [Internet], raspoloživo na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Festa_svetog_Vlaha (16.9.2019.)

⁹⁷ FA Lindo Dubrovnik, [Internet], raspoloživo na: <https://www.lindjo.hr/naslovna/> (19.9.2019.)

3.3. Kulturne manifestacije

Kao dvije najznačajnije manifestacije iz područja kulture u Dubrovniku mogu se izdvojiti:

- Dubrovačke ljetne igre⁹⁸, jedan od najstarijih i najprestižnijih festivala, utemeljen davne 1950. godine. Ova kazališna i glazbeno-scenska manifestacija ima velik nacionalan značaj i postavlja Dubrovnik i Hrvatsku na kartu najvažnijih kulturnih događanja u Europi. Sama ideja o festivalu potakla je upravo iz intelektualnog duha samoga grada i njegove kreativne tradicije; okosnicu dramskog programa uvijek čine djela slavni gradskih autora. Kulturni Hamlet na tvrđavi Lovrijenac prvi je put postavljen 1952. i od tada je tvrđava poznata u svijetu kao savršen scenski prostor za navedenu predstavu. Osim Lovrijenca, scenu čine i Knežev Dvor, kampus Sveučilišta u Dubrovniku, park Gradac, Lazareti i tvrđava Revelin. Manifestacija traje od srpnja do kolovoza.
- Libertas Film Festival⁹⁹ održava se u lipnju u kinu Sloboda, ljetnom kinu Jadran, u kazalištu Marina Držića ili na krovu tvrđave Revelin. Početna je ideja manifestacije bila proširiti festivalsku ponudu i s filmom. Na programu su igrani i dokumentarni nezavisnih produkcija iz zemalja diljem svijeta posvećeni promociji slobode. Postoji i natjecateljski dio u kojem nagradu Dubravka dodjeljuje stručni žiri.

3.4. Turistička ponuda

Dubrovnik je jedan od najznačajnijih turističkih odredišta u kojemu je intenzitet turističkog prometa iznimno snažan u razdoblju od ožujka do početka studenog. Sveukupni smještajni kapaciteti u Dubrovniku najvećim su dijelom u hotelima, no na raspolaganju su i brojni smještaji visoke kvalitete u privatnom smještaju (objektima u domaćinstvima), ostalim ugostiteljskim objektima za smještaj te kampovima. Ostatak smještajnih kapaciteta podrazumijeva nekomercijalni smještaj te smještaj u objektima na OPG-ima (seljačkim domaćinstvima).¹⁰⁰

⁹⁸ Dubrovačke ljetne igre, [Internet], raspoloživo na : <http://www.dubrovnik-festival.hr/hr> (19.9.2019.)

⁹⁹ Hrvatski film festival, [Internet], raspoloživo na: <http://www.moj-film.hr/festival/info/libertas/> (19.9.2019.)

¹⁰⁰ Turistička zajednica Grada Dubrovnika (2019): Gdje odsjesti, [Internet], raspoloživo na: http://www.tzdubrovnik.hr/news/ad_smjestaj/index.html, (17.09.2019.)

Tablica 2: Smještajni kapaciteti grada Dubrovnika u 2018.godini

Objekt Vrsta objekta	Broj objekata	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta	Broj dodatnih kreveta
Hoteli	52	5.831	12.053	0
Kampovi	4	514	1.542	0
Nekomercijalni smještaj	1.499	1.515	6.612	710
Objekti na OPG-u	2	2	8	4
Objekti u domaćinstvu	3.797	6.002	15.625	5.139
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj	340	1.076	3.041	539
Ukupno	5.694	14.940	38.881	6.392

Izvor: izrada autorice prema podacima TZ Dubrovnika

Iz tablice je vidljivo kako se u smještajnim kapacitetima najveći broj objekata nalazi u nekomercijalnom smještaju i objektima u domaćinstvu. Najmanji broj smještajnih kapaciteta bilježi se na seljačkim domaćinstvima i u kampovima. Također, moguće je vidjeti kako Dubrovnik raspolaže sa ukupno 38.881 kreveta koji se nalaze u 5.694 smještajnih objekata.

Kvaliteta hotelskog smještaja na zavidnoj je razini, pogotovo u kategoriji luksuznih hotela; već treću godinu zaredom dubrovački hotel (Valamar Collection Dubrovnik President) nagrađen je kao najbolji europski luksuzni resort na plaži.¹⁰¹ Dubrovačko luksuzno hotelijerstvo predvodili su Excelsior te Bellevue, a nakon njih, Dubrovnik danas ima cluster hotela s 5 zvjezdica, od kojih se posebno ističe Villa Dubrovnik.¹⁰²

¹⁰¹ Dubrovački dnevnik.hr, [Internet], raspoloživo na: <https://dubrovackidnevnik.rtl.hr/vijesti/grad/vrhunska-kvaliteta-valamar-collection-dubrovnik-president-hotel-najbolji-europski-luksuzni-resort-na-plazi> (17.9.2019.)

¹⁰² Kult plave kamenice, [Internet], raspoloživo na: <https://plavakamenica.hr/2019/09/03/prije-nije-bilo-bolje-evo-kako-se-ljetovalo-u-jadranskim-hotelima-prije-dvadesetak-godina/> (18.9.2019.)

Tablica 3: Hoteli na području Grada Dubrovnika u 2018.godini

Kategorizacija	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta
**	149	304
***	1.206	2.383
****	1.956	3.956
*****	2.204	4.702
Ukupno	5.515	11.345

Izvor: izrada autorice prema podacima Strateškog plana grada Dubrovnika

Što se tiče ostale turističke suprastrukture, na području Turističke zajednice grada Dubrovnika djeluje 6 turističko-informativnih centara s lokacijama na nalaze se na Pilama, u Lapadu, Gružu, Zatonu, Lopudu, Šipanu koji pružaju usluge informiranja posjetitelja u destinaciji.¹⁰³

Kada je riječ o ugostiteljskim objektima za pružanje usluga hrane i pića, broj objekata koji se bave uslugama pripreme i usluživanja hrane je u porastu, ali kvaliteta njihove ponude je raznolika. Značajan broj ugostiteljskih objekata nudi vrlo kvalitetnu internacionalnu i nacionalnu kuhinju. Tradicionalna kuhinja sa svježim namirnicama, uz popratnu tradiciju ribarstva i poljoprivrede temelj su visokokvalitetne gastronomije. Grad je prepoznatljiv svjetski brend, a s ponudom restorana nalazi se pri vrhu cijeloga Mediterana. Turistička zajednica u suradnji s Gradom Dubrovnikom koristi bogatu gastronomsku ponudu i za produljenje sezone; u 2018. pokrenut je projekt „Winter restaurants“ te se i u mjesecu prosincu u Dubrovniku moglo uživati u ukupno 43 otvorena ugostiteljska objekta.¹⁰⁴

¹⁰³Turistička zajednica grada Dubrovnika, [Internet], raspoloživo na: http://www.tzdubrovnik.hr/get/savijeti_za_turiste/2194/informativni_uredi.html (18.9.2019.)

¹⁰⁴Hrturizam.hr, [Internet], raspoloživo na: <https://hrturizam.hr/u-dubrovniku-je-u-prosincu-otvoreno-cak-43-ugostiteljskih-objekata/> (19.9.2019.)

3.5. Turistička potražnja

Turistička potražnja najbolje se može prikazati putem ostvarenih dolazaka i noćenja gostiju u gradu Dubrovniku. Analiza turističkog prometa pokazuje kontinuirani rast turističke potražnje na razini destinacije.

Tablica 4: Dolasci gostiju u Dubrovnik – 2014. – 2018. godine

Dolasci turista	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Domaći turisti	50.438	52.552	54.629	56.042	54.812
Strani turisti	813.363	880.069	932.938	1.125.423	1.217.534
Ukupno	863.801	932.621	987.567	1.181.465	1.272.346

Izvor: izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku i internim podacima turističke zajednice Grada Dubrovnika

Tablica 5: Noćenja gostiju u Dubrovniku -2014.-2018. godine

Noćenja turista	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Domaći turisti	129.026	153.758	176.208	154.368	140.372
Strani turisti	2.690.842	3.148.005	3.194.867	4.057.154	3.999.770
Ukupno	2.819.868	3.301.763	3.371.075	4.211.522	4.140.142

Izvor: izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku i internim podacima turističke zajednice Grada Dubrovnika

Tablica 4 i tablica 5 pružaju uvid u broj dolazaka i broj noćenja gostiju Dubrovnika u periodu od 2014. do 2018. godine.

Broj dolazaka u 2014. godini iznosio je 863.801 posjetitelja, dok je u 2018. godini iznosio 1.272.346. posjetitelja, što označava porast dolazaka u 2018. godini u odnosu na 2014. od nešto više od 32%.

Značajno povećanje interesa dogodilo se na stranom tržištu; 2018. godine Dubrovnik je posjetilo 33% više stranih posjetitelja nego 2014. godine.

Što se tiče broja noćenja, broj noćenja u 2014. godini iznosio je 2.819.868 posjetitelja, dok je u 2018. godini iznosio 4.140.142 posjetitelja, što znači da je u periodu od 4 godine broj

noćenja narastao je za 31,88 %. Dubrovnik iz godine u godinu ruši turističke rekorde, a 2018. godina to je i potvrdila.

Turizam u Gradu Dubrovniku iz godine u godinu ostvaruje konstantni rast u broju dolazaka i noćenja turista te povećanju broja smještajnih kapaciteta. Najveći broj noćenja i dolazaka gostiju svakako se bilježi u ljetnom razdoblju, ali u Dubrovniku su sve popularniji aranžmani u pred i post-sezoni.

Tablica 6: Zemlja porijekla turista u 2018. godini

Država	Dolasci	Noćenja	Broj turista
Ujedinjena Kraljevina	186.930	890.955	186.996
SAD	137.783	383.801	137.928
Njemačka	77.723	273.764	78.013
Francuska	75.461	245.957	75.503
Španjolska	59.991	153.140	60.090
Hrvatska	54.812	140.372	55.392
Australija	51.380	135.276	51.420
Italija	38.173	118.407	38.316
Japan	37.208	74.265	37.240
Kina	37.871	69.023	37.889

Izvor: izrada autorice prema internim podacima turističke zajednice Grada Dubrovnika

Iz tablice 6 vidljivo je kako su najbrojniji gosti iz Ujedinjenog Kraljevstva, ukupno njih 186.996. Drugo mjesto zauzimaju putnici iz SAD-a, ukupno njih 137.928. Slijede ih Njemačka i Francuska sa 78.023 te 75.503 posjetitelja. Domaći gosti zauzimaju tek 6. Mjesto u tablici s ukupno 55.392 domaća posjetitelja. Najmanje posjetitelja dolazi iz Belgije i Poljske.

Tomas istraživanje iz 2018.¹⁰⁵ pokazalo je da su dubrovački gosti u prosjeku stari 42 godine. Polovica gostiju (51%) ima između 30 i 49 godina, a podjednako su zastupljene generacije 1961.-1980. te od 1981. te nadalje. Nešto stariji gosti, prosječno 45 godina, dolaze iz Velike Britanije i Italije, dok su mlađi gosti iz Španjolske Irske i skandinavskih zemalja, između 39 i 40 godina. Gosti hotela stariji su od gostiju u obiteljskom smještaju, odnosno 46 naspram 38 godina. Zanimljivo je da više od polovice gostiju hotela s 5* pripada onima rođenima u razdoblju 1961.- 1980. godine.

Gosti su većinom visokog stupnja obrazovanja i dobre platežne moći; prosječna dnevna potrošnja stacionarnih gostiju iznosi 170 eura, što čini 90 eura više od prosjeka u ostalim obalnim županijama. Nešto više od polovice, točnije 87 eura odlazi na smještaj, 43 eura otpada na hranu i piće izvan, 14 eura na kulturu i zabavu, a 11 eura na kupnju, dok 15 eura otpada na ostale troškove. Najveći potrošači su Amerikanci, gosti iz Australije te iz azijskih zemalja.¹⁰⁶

Gosti Dubrovnika najčešće su u prvom posjetu Gradu (86%), a većini je to i prvi posjet Hrvatskoj (77%). Zastupljenost gostiju koji su prvi put u Gradu najveća je u hotelima visoke kategorije i čini oko 91%. Značajne su razlike između gostiju pojedinih zemalja. Talijanski su gosti najvjerniji Hrvatskoj i više od polovice njih već je ranije posjetilo neku od destinacija u Hrvatskoj, a njemački su gosti najvjerniji Gradu, njih 18% već je tri ili više puta posjetilo Dubrovnik.

Dubrovnik je izrazita zrakoplovna destinacija jer čak 85 posto ispitanika dolazi zrakoplovom, a čak 70% gostiju u gradu boravi od četiri do sedam dana. Odmor i opuštanje primarni je razlog dolazaka u Dubrovnik sa 72%, nakon toga slijede nova iskustva i doživljaji 54% te uživanje u gastronomiji s 49%. Upoznavanje kulturnih znamenitosti motivacija je za 44% posjetitelja, a prirodnih ljepota 35%. Zabava privlači 17% posjetitelja, dok je preostalih 6% u posjetu zbog rodbinskih ili poslovnih razloga.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Marušić Z., Horak S., Čorak S. (2019): Tomas Dubrovnik 2018; Stavovi i potrošnja i jednodnevnih posjetitelja u Dubrovniku u 2018. godini, Institut za turizam, Zagreb

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Ibidem.

Tablica 7: Glavni motivi dolaska gostiju u Dubrovnik u 2018.godini

Motivi	Postotak%
Pasivni odmor, opuštanje	72
Nova iskustva i doživljaji	54
Uživanje u jelu i piću, gastronomija	49
Upoznavanje kulturnih znamenitosti i događanja	44
Upoznavanje prirodnih ljepota	35
Zabava	17
Posjet rodbini i prijateljima	5
Poslovne obveze	1

Izvor:Tomas Dubrovnik 2018.: Stavovi i potrošnja turista i jednodnevnih posjetitelja u Dubrovniku, Institut za turizam, str.28.

S obzirom na bogatu kulturnu baštinu, ali i visoku motiviranost gostiju kulturom, uključujući i gastronomiju, očekivani je rezultat da su skoro svi turisti razgledavali znamenitosti (97%) te odlazili u restorane (88%) i kafiće (74%). Tijekom ljetne sezone većina posjetitelja uživala je i u kupanju (80%). Uz to su u velikoj mjeri obilazili nacionalne parkove/zaštićena prirodna područja (54%), posjećivali muzeje i izložbe (48%) te odlazili u kupnju (47%) kao i na organizirane izlete brodom (40%).

Tablica 8: Aktivnosti gostiju tijekom boravka u Dubrovniku u 2018.godini

Aktivnosti	Postotak %
Razgledavanje znamenitosti	97
Odlazak u restorane	88
Plivanje i kupanje	80
Odlazak u slastičarnice, kafiće i sl.	74
Izleti u nacionalne parkove/zaštićena prirodna područja	54
Posjet muzejima i izlozbama	48
Odlazak u kupnju (osim svakodnevnih potrepština)	47
Organizirani izleti brodom	39

Izvor:Tomas Dubrovnik 2018.: Stavovi i potrošnja turista i jednodnevnih posjetitelja u Dubrovniku, Institut za turizam, str.31.

Što se tiče zadovoljstva gostiju boravkom u Dubrovniku, vrlo velik udio gostiju, ukupno 83%, bio je izrazito zadovoljan i dao visoku ocjenu ukupnom boravku u Dubrovniku. Gosti Dubrovnika bili su izrazito zadovoljni i s elementima ponude kao što su ljepota prirode i krajolika, osobna sigurnost, slikovitost i uređenost mjesta, ljubaznost osoblja u smještajnom objektu, ekološka očuvanost, gostoljubivost lokalnog stanovništva, čistoća plaža, atmosfera i ugođaj, kvaliteta usluga i komfor smještajnog objekta te ponuda organiziranih izleta. Najmanje su bili zadovoljni bogatstvom sadržaja za zabavu, mogućnostima za kupnju, organizacijom prometa u mjestu kao i prilagođenošću Grada za osobe s posebnim potrebama.

3.6. Ključni problemi razvoja turizma i smjernice daljnjeg razvoja

Nepodnošljive ljetne gužve i česta blokada centra i stare gradske jezgre već godinama predstavljaju problem Grada Dubrovnika, no s obzirom na konstantni rast dolazaka turista (prošle godine Dubrovnik je ostvario najveći broj noćenja u Hrvatskoj, te je među gradovima s najvećim turističkim rastom), situacija je postala takva da CNN 'reklamira' Dubrovnik kao jednu od 12 destinacija koje treba izbjegavati, a UNESCO mu je zaprijetio oduzimanjem statusa svjetske kulturne baštine.¹⁰⁸

Kako bi spriječili daljnja zagušenja i stihijski razvoj masovnog turizma, te degradaciju identiteta i kulturnih i prirodnih vrijednosti, u Gradu su se odlučili hitno djelovati te su pokrenuli projekt Respect the City čiji je cilj nizom kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih mjera i rješenja unaprijediti pozitivne učinke turizma, a smanjiti njegove negativne učinke.¹⁰⁹

Kao ključni problemi razvoja ističu se:¹¹⁰

- Gužve i prometna zagušenja,
- Porast nezadovoljstva posjetitelja, građana
- Ugrožen svjetski ugled visokovrijedne i poželjne destinacije,

¹⁰⁸ Turistički NEWS portal (2019): Grad Dubrovnik: ni jednom se nije dogodila blokada ulaska u povijesnu jezgru, [Internet], raspoloživo na: <https://hrturizam.hr/respect-the-city-mato-frankovic/>, (18.09.2019.)

¹⁰⁹ Grad Dubrovnik (2019): Poštujmo Grad za održivu budućnost Dubrovnika, [Internet], raspoloživo na: <https://www.dubrovnik.hr/projekti/respect-the-city-postujmo-grad>, (18.09.2019.)

¹¹⁰ Turistički NEWS portal (2019): Grad Dubrovnik: ni jednom se nije dogodila blokada ulaska u povijesnu jezgru, [Internet], raspoloživo na: <https://hrturizam.hr/respect-the-city-mato-frankovic/>, (18.09.2019.)

- Manjak komunikacije, koordinacije i suradnje dionika u rješavanju ključnih problema
- Ulaganja u marketing ne prate ulaganja u upravljanje destinacijom,
- Uništavanje okoliša,
- Degradacija kulture, prostora, identiteta i iskustva građana i posjetitelja,
- Neoptimalno iskorištavanje prirodnih, ljudskih i kulturnih resursa,
- Masovni turizam,
- Prekomjerna turistifikacija i diznifikacija stare gradske jezgre,
- Neodgovarajuća prometna, komunalna i druga infrastruktura za prihvat velikog broja turista,
- Poskupljenje života,
- Kontinuiran pad kakvoće boravke i života,
- Gospodarska monokultura,
- Manjak kvalitetnih radnih mjesta,
- Manjak i nedostatak pristupačne stambene infrastrukture,
- Devalvacija socijalnog i ljudskog kapitala,
- Visoka sezonalnost turizma i dr.

Smjernice daljnjeg razvoja turizma u Dubrovniku uključuju¹¹¹:

- Podizanje kvalitete usluga u svim segmentima turističke ponude kako bi ona korespondirala s imidžom Dubrovnika kao destinacije i konceptom „vrijednost za novac“;
- U planovima razvoja turizma poštivanje kriterije održivog razvoja;
- Zaštitu, obnovu i održavanje kulturno-povijesne baštine (nužnost uključivanja svih subjekata vezanih uz turizam);
- Očuvanje i zaštitu korištenja prirodnih resursa (more, obala, otoci);

¹¹¹Akrap A., Ban I., Čavlek N. i dr.(2007): Program razvoja grada Dubrovnika do 2020., Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb, raspoloživo na:
https://dura.hr/user_files/admin/strateski%20dokumenti/Program%20razvoja%20grada%20Dubrovnika%20do%202020.pdf (18.9.2019.)

- Izgradnju novih turističkih objekata i sadržaja u dubrovačkom zaleđu;
- Razvoj specifičnih oblika turizma i turističke ponude (M.I.C.E., kulturni, nautički, sportsko-rekreacijski);
- Razvoj novih sadržaja turističke ponude, posebno izvan sezone (golf, wellness, fitness, zdravstveno-preventivna ponuda i dr.);
- Kontrolu izletničkog turističkog prometa, posebno tijekom glavne sezone;
- Unaprjeđenje odnosa domicilnog stanovništva i turista;
- Usklađivanje turističke politike na razini države, županije i Grada Dubrovnika;
- Investiranje u obrazovanje i permanentnu edukaciju postojećih i budućih stručnih kadrova na svim razinama turističke djelatnosti;
- Ugradnju strategije razvoja turizma u dugoročne planove, studije i projekte za realizaciju razvoja turizma;
- U politici cijena turističkih usluga poštovanje kretanja cijena konkurencije na regionalnom i globalnom tržištu;
- Koordinaciju promotivnih aktivnosti na globalnom turističkom tržištu.

Strateški plan grada Dubrovnika ističe kako su opći ciljevi grada Dubrovnika usmjereni na gospodarski razvoj, unaprjeđenje infrastrukture, zaštitu okoliša, poboljšanje kvalitete života te zaštitu i očuvanje kulturne baštine. Kulturna baština predstavlja bogatstvo koje je zajedničko svima te sama zaštita baštine čini bitan čimbenik za definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Razvijaju se mehanizmi te mjere zaštite s ciljem održivosti, uključujući identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, korištenje i promicanje vrijednosti kulturne baštine.¹¹²

¹¹²Strateški plan grada Dubrovnika, Op.cit., raspoloživo na: https://www.dubrovnik.hr/uploads/20181206/STRATE%C5%A0KI_PLAN_GRADA_DUBROVNIKA_2018._%E2%80%93_2020._godine.pdf, str. 97. (20.9.2019)

Postoje ukupno 4 opća cilja: razvoj konkurentnog gospodarstva, unaprjeđenje infrastrukture, očuvanje i održivo korištenje prirodne baštine te razvoj ljudskih resursa, poboljšanje kvalitete života i unaprjeđenje društvene infrastrukture; svaki od ciljeva ima svoje posebne ciljeve.

Jedan od posebnih ciljeva razvoja konkurentnog gospodarstva je i unaprjeđenje turizma, a ponajprije se misli na turistički imidž destinacije koji popušta pod negativnim utjecajem gužvi u povijesnoj jezgri te narušavanja povoljnog odnosa vrijednosti za novac. Želi se postići kontinuirano ulaganje u razvoj turizma, poboljšanje turističke ponude te u konačnici produljenje turističke sezone. Posebni ciljevi unaprjeđenja infrastrukture obuhvaćaju unaprjeđenje prometne infrastrukture kojim se osigurava kvalitetniji i sigurniji život građana, ali i stvaraju uvjeti za daljnji razvoj turizma. Unaprjeđenjem vodnog gospodarstva stanovnicima i gostima želi se omogućiti kvalitetna opskrba vodom te smanjiti mogućnost onečišćenja podzemnih i površinskih voda te mora. Zaštitom okoliša osigurava se očuvanje okoliša, bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti, racionalno korištenje prirodnih dobara te racionalno korištenje prirodnih dobara i energije kao osnovni uvjet održivog razvoja. Posebni cilj očuvanja i održivog korištenja prirodne baštine ulaganje je u prirodnu i kulturnu baštinu. Provedene aktivnosti dovest će do održivog korištenja kulturno-povijesnih i prirodnih resursa te posljedično do još većeg gospodarskog razvika. Kvalitetno upravljanje osigurava dugoročno korištenje kulturno-povijesnih i prirodnih vrijednosti i resursa te jačanje identiteta grada Dubrovnika.¹¹³

¹¹³ Ibidem, str. 100.-105.

4. ANALIZA UČINAKA TURIZMA IZ PERSPEKTIVE LOKALNOG STANOVNIŠTVA GRADA DUBROVNIKA

U svrhu testiranja istraživačkih hipoteza provedeno je istraživanje o učincima daljnjeg razvoja turizma iz perspektive stanovnika grada Dubrovnika. Za potrebe istraživanja kreiran je strukturiran anketni upitnik kako bi se dobile što preciznije informacije od stanovnika. Odgovori su jednim dijelom prikupljeni preko društvenih mreža, u grupama u kojima se okupljaju stanovnici koji žive u povijesnoj jezgri grada kao i oni s prebivalištem izvan jezgre (67 sudionika) te terenskim istraživanjem u kojem je pristalo sudjelovati 55 stanovnika. Odgovori stanovnika su prikupljeni tijekom srpnja i kolovoza 2019. godine. Za analizu rezultata korištene su metode deskriptivne statistike i grafičkog prikazivanja, dok se testiranje hipoteza provelo uz pomoć t-testa u statističkom programu SPSS.

4.1. Demografske karakteristike ispitanika

Anketnim upitnikom prikupljeni su podaci od 122 ispitanika.

Tablica 9: Struktura ispitanika prema spolu

		Broj ispitanika	%
Valjano ispunjene ankete	Muško	25	20,5
	Žensko	97	79,5
	Total	122	100,0

Izvor: obrada autora

U istraživanju je sudjelovao veći broj žena (97 ispitanika; 79,5%) u odnosu na muškarce kojih je u istraživanju sudjelovalo 25 (20,5%) (tablica 9). U strukturi stanovništva Dubrovnika prema podacima iz 2011., u gradu je stanovalo 47,3% muškaraca te 52,7% žena.

Tablica 10: Struktura ispitanika prema dobnoj skupini

		Broj ispitanika	%	Kumulativ %
Valjano ispunjene ankete	16-25 godina	28	23,0	23,0
	26-40 godina	62	50,8	73,8
	41-60 godina	16	13,1	86,9
	61-više godina	16	13,1	100,0
	Ukupno	122	100,0	

Izvor: obrada autora

Tablica 10 prikazuje ispitanike prema dobnoj skupini. Najveći broj ispitanika starosne je dobi od 26 do 40 godina (62 ispitanika; 50,8%), dok je jednak broj ispitanika (16 ispitanika; 13,1%) starosne dobi od 41 do 60 godina odnosno 61 i više godina.

Tablica 11: Struktura ispitanika prema razini obrazovanja

		Broj ispitanika	%	Valjano ispunjene ankete %	Kumulativ %
Valjan o ispunje ne ankete	Osnovna škola	1	,8	,8	,8
	Srednja škola	45	36,9	36,9	37,7
	Preddiplomska / Diplomaska razina	65	53,3	53,3	91,0
	Magisterij znanosti / Doktorat	11	9,0	9,0	100,0
	Ukupno	122	100,0	100,0	

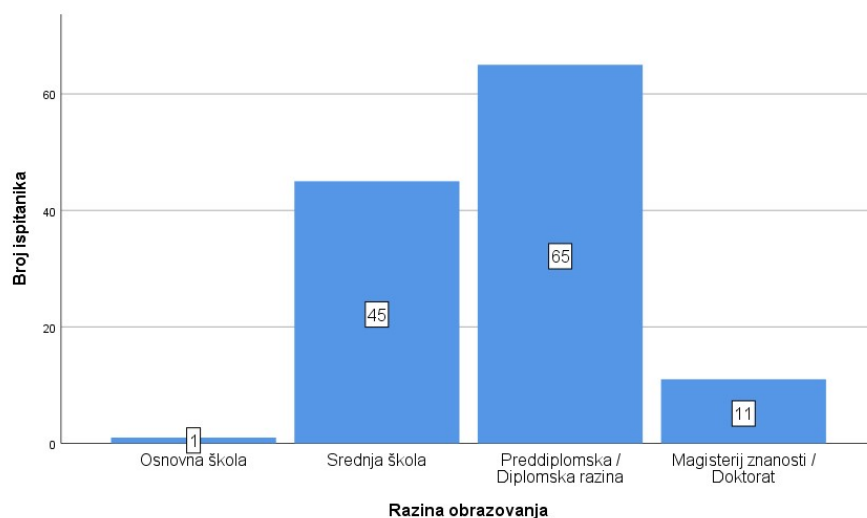
Izvor: obrada autora

U tablici 11 prikazana je distribucija ispitanika prema razini obrazovanja. Više od polovice ispitanika (65 ispitanika; 53,3%) ima završen fakultet, preddiplomsku ili diplomsku razinu, nešto više od trećine ispitanika ima završenu srednju školu, a samo jedan ispitanik (0,8%) ima završenu osnovnu školu.

Što se tiče strukture stanovnika Dubrovnika prema razini obrazovanja, 2011. godine u gradu je 25,1% stanovnika imalo završen fakultet, 55,1% stanovnika ima završenu srednju školu, dok je osnovnoškolsko obrazovanje imalo ukupno 14,3% stanovnika.

Struktura je prikazana i grafički (graf 5).

Graf 5: Struktura ispitanika prema razini obrazovanja

Izvor: Obrada autora

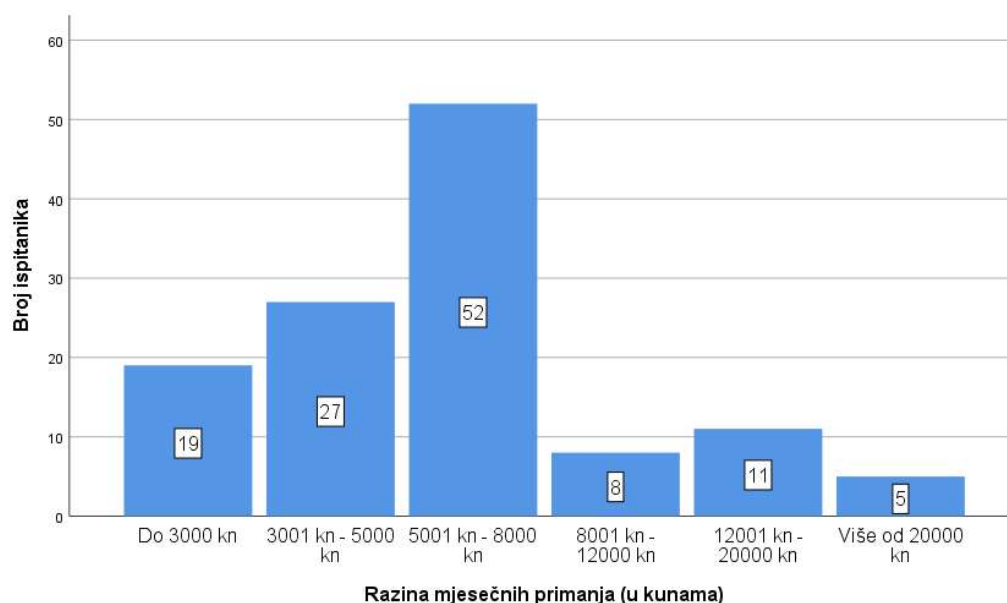
Tablica 12: Struktura ispitanika prema radnom statusu

		Broj ispitanika	%
Valjano ispunjene ankete	Učenik/ica / Student/ica	17	13,9
	Zaposlen/a	82	67,2
	Nezaposlen/a	4	3,3
	Umirovljenik/ca	19	15,6
	Ukupno	122	100,0

Izvor: obrada autora

Prema strukturi ispitanika prema radnom statusu prikazanim u tablici 13, vidljivo je da je najveći broj ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju zaposleno (82 ispitanika; 67,2%), dok je najmanji broj ispitanika (4 ispitanika, 3,3%) nezaposleno (tablica 12). Navedeni rezultati očekivani su s obzirom na period prikupljanja podataka, odnosno vrhunac turističke sezone i sezonalnost koja je karakteristična za grad.

Graf 6: Struktura ispitanika prema razini mjesečnih primanja u kunama

Izvor: obrada autora

Na grafu 6 prikazana je struktura ispitanika prema razini mjesečnim primanja u kunama. Vidljivo je da gotovo polovica ispitanika ima mjesečna primanja od 5001 do 8000 kuna, a u uzorku su najmanje zastupljeni ispitanici s mjesečnim primanjima višim od 20 000 kuna.

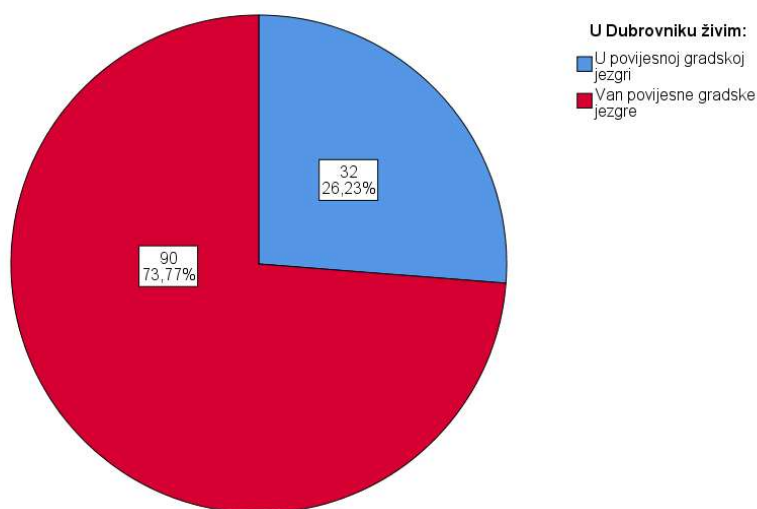
Tablica 13: Struktura ispitanika prema duljini boravka u Dubrovniku

		Broj ispitanika	%	Valjano ispunjene ankete %	Kumulativ %
Valjano ispunjene ankete	Do 5 godina	14	11,5	11,5	11,5
	6 - 10 godina	6	4,9	4,9	16,4
	11 - 20 godina	18	14,8	14,8	31,1
	Više od 20 godina	84	68,9	68,9	100,0
	Ukupno	122	100,0	100,0	

Izvor: obrada autora

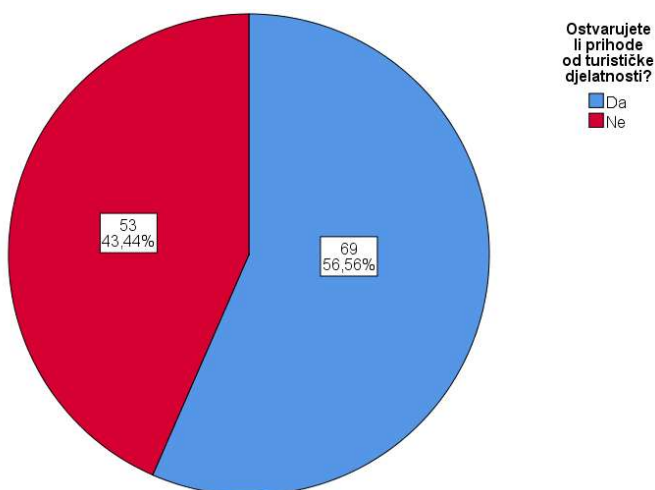
Tablica 13 prikazuje da u gradu Dubrovniku duže od 20 godina živi 84 ispitanika, što čini 68,9% ukupnog uzorka. Najmanji broj ispitanika (6 ispitanika; 4,9%) u gradu Dubrovniku živi od 6 do 10 godina.

Graf 7: Struktura ispitanika prema mjestu života u gradu Dubrovniku

Na grafu 7 vidljivo je da većina ispitanika (90 ispitanika; 73,77%) u gradu Dubrovniku živi van povijesne gradske jezgre, dok 32 ispitanika (26,23%) živi u povijesnoj gradskoj jezgri. Takvi rezultati bili su za očekivati s obzirom na rastući trend iseljavanja stanovnika iz povijesne jezgre te prisutnu apartmanizaciju.

Graf 8: Struktura ispitanika prema ostvarivanju prihoda od turističke djelatnosti

Temeljem prikaza rezultata na grafu 8 vidljivo je da više do polovice ispitanika (69 ispitanika; ukupno 56,56%) ostvaruje prihode od turističke djelatnosti, dok 53 ispitanika (43,44%) ne ostvaruju prihode od turističke djelatnosti.

Tablica 14: Struktura ispitanika prema povezanosti s turizmom s obzirom na područje rada i izvor prihoda/dohotka

		Broj ispitanika	%
Valjano ispunjene ankete	Osnovne turističke usluge- usluge smještaja, ugostiteljstva, turističke agencije, vodiča	52	74,29
	Povezane usluge- usluge prijevoza, kulturno-zabavnih-poslovnih sadržaja (muzeji, manifestacije, koncerti)	6	8,57
	Prateće usluge- trgovina, frizersko-kozmetičarske usluge, zdravstvene usluge	5	7,14
	Povezane usluge- usluge prijevoza, kulturno-zabavnih-poslovnih sadržaja (muzeji, manifestacije, koncerti), Institucije i tijela izravne nadležnosti- TZ, gradska/županijska uprava i službe	1	1,43
	Institucije i tijela izravne nadležnosti- TZ, gradska/županijska uprava i službe	1	1,43
	Osnovne turističke usluge- usluge smještaja, ugostiteljstva, turističke agencije, vodiča, Povezane usluge- usluge prijevoza, kulturno-zabavnih-poslovnih sadržaja (muzeji, manifestacije, koncerti)	2	2,86

Izvor: obrada autora

Što se tiče oblika radnog angažmana u turizmu, najviše ispitanika, ukupno 74,29 %, ostvaruje prihode od turističke djelatnosti u nekoj od osnovnih turističkih usluga poput usluga smještaja, ugostiteljstva, turističkih agencija ili vodiča. Samo jedan ispitanik (1,43%) ostvaruje prihode u nekoj od povezanih usluga, poput usluga prijevoza, kulturno-zabavnih-poslovnih sadržaja (muzeji, manifestacije, koncerti) dok jedan ispitanik (1,43%) prihode ostvaruje u nekoj od institucija i tijela izravne nadležnosti (TZ, gradska/županijska uprava i službe).

Tablica 15: Stavovi ispitanika o ekonomskim učincima turizma

	N		Prosjek	Medijan	Mod	St. Dev.	Varijanca
	Valjano ispunjene ankete	Nevaljan odgovor					
[Turizam je omogućio otvaranje novih radnih mjesta]	122	0	4,48	5,00	5	0,815	0,665
[Turizam je doprinio ostvarenju ekonomskih koristi lokalnog stanovništva]	122	0	4,29	5,00	5	1,000	1,000
[Turizmom se ostvarila povećana opća gospodarska aktivnost i punjenje gradskog proračuna]	122	0	4,46	5,00	5	0,901	0,812
[Turizam je potaknuo porast turističkih i infrastrukturnih investicija]	122	0	3,98	4,00	5	1,117	1,247
[Turizam je doveo do zatvaranja starih obrta u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika]*	122	0	4,00	5,00	5	1,192	1,421
[Turizam je povećao oscilacije u poslovanju u sezoni i van sezone]*	122	0	4,16	4,00	5	0,965	0,932
[Turizam je doveo do rasta cijena proizvoda i troškova života lokalnog stanovništva]*	122	0	4,65	5,00	5	0,792	0,627
[Svi se bave ili žele baviti turizmom, često nestručno uz očekivanje lake i brze zarade]*	122	0	4,50	5,00	5	0,855	0,731
Ekonomski učinci turizma	122	0	2,99	3,00	3,00	0,439	0,193

*kod računanja ukupne razine ekonomskih učinaka koriste se inverzne vrijednosti

Izvor: obrada autora

U tablici 15 prikazane su prosječne ocjene stupnja slaganja s određenim tvrdnjama koje se odnose na ekonomske učinke turizma.

Ispitanici se u kategoriji ekonomskih učinaka turizma najviše slažu s tvrdnjom „Turizam je doveo do rasta cijena proizvoda i troškova života lokalnog stanovništva“ koju su ocijenili prosječnom ocjenom 4,65 od mogućih 5 poena. Navedeni rezultat je očekivan jer se ista situacija odvija u svim hrvatskim priobalnim gradovima tijekom turističke sezone. Ispitanici su najmanju razinu slaganja iskazali tvrdnji „Turizam je potaknuo porast turističkih i infrastrukturnih investicija“ koju su ocijenili prosječnom ocjenom 3,98. Od većih ulaganja izdvaja se rekonstrukcija luksuznog hotela Bellvue završena na proljeće 2019.

Ukupna razina percipiranih ekonomskih učinaka turizma je 2,99 sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 0,439.

Tablica 16: Stavovi ispitanika o socio-kulturnim učincima

	N		Prosjek	Medijan	Mod	Std. dev.	Varianca
	Valjano ispunjene ankete	Nevaljan odgovor					
[Turizam je doprinio raznolikosti kulturnih, zabavnih i sportskih sadržaja u povijesnoj jezgri Dubrovnika]	122	0	3,26	4,00	4	1,322	1,749
[Turizam je pripomogao u podizanju svijesti o važnosti očuvanja i valorizacije povijesno-kulturne baštine te uređenja povijesne jezgre grada]	122	0	3,10	3,00	4	1,249	1,560
[Turizam je potaknuo upoznavanje drugih kultura i povećao toleranciju na različitosti]	122	0	3,46	4,00	4	1,092	1,193
[Turizam je omogućio kulturno uzdizanje lokalnog stanovništva]	122	0	2,93	3,00	3	1,225	1,500
[Turizam je doveo do jačanja zajedništva i lokalnog identiteta]	122	0	2,66	3,00	2 ^a	1,258	1,583
[Turizam je narušio kvalitetu života stanovnika]*	122	0	4,01	4,00	5	1,196	1,430
[Turizam je doveo do povećanja remećenja javnog reda i mira i smanjenja sigurnosti]*	122	0	4,11	4,00	5	1,069	1,144
[Turizam je utjecao na neravnomjeran razvoj grada, iseljavanje stanovnika iz povijesne jezgre koja se komercijalizira u turističke svrhe]*	122	0	4,39	5,00	5	1,017	1,034
Socio-kulturni učinci turizma	122	0	2,61	2,63	2,13	0,714	0,510

Izvor: obrada autora

U tablici 16 prikazane su prosječne ocjene stupnja slaganja s određenim tvrdnjama koje se odnose na socio-kulturne učinke turizma.

Ispitanici su najveću ocjenu dali tvrdnji „Turizam je utjecao na neravnomjeran razvoj grada, iseljavanje stanovnika iz povijesne jezgre koja se komercijalizira u turističke svrhe“ koju su

ocijenili prosječnom ocjenom 4,39. Već ranije u istraživanju istaknuo se postotak ljudi koji žive unutar povijesne jezgre Dubrovnika, koji je iznosio svega 26,23%.

Najmanji stupanj slaganja stanovnici su iskazali s tvrdnjom „Turizam je doveo do jačanja zajedništva i lokalnog identiteta“ koju su ocijenili prosječnom ocjenom 2,93. Navedena tvrdnja i niska razina slaganja s istom pokazuje negativan utjecaj masovnog turizam na kulturu neke destinacije i učestalo prihvaćanje zapadnjačkih vrijednosti.

Ukupna razina percipiranih sociokulturnih učinaka turizma je 2,61 sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 0,714.

Tablica 17: Stavovi ispitanika o okolišnim učincima

	N		Prosjek	Medijan	Mod	St. Dev.	Varijanca
	Valjano ispunjene ankete	Nevaljan odgovor					
[Turizam je utjecao na čistoću i uređenost javnih gradskih površina povijesne jezgre grada]	122	0	3,51	3,50	5	1,274	1,624
[Turizam je prouzrokovao rast onečišćenja zraka i buke zbog povećanog prometa u povijesnoj jezgri grada]	122	0	4,35	5,00	5	0,970	0,941
[Turizam je povećao pritiske na komunalnu infrastrukturu u povijesnoj jezgri grada]	122	0	4,42	5,00	5	0,811	0,659
[Turizam dovodi do onečišćenja voda i nestašice pitke vode]	122	0	3,84	4,00	5	1,160	1,345
[Turistički sadržaji i gradnja objekata utjecali su na vizualni izgled povijesne jezgre grada]	122	0	3,93	4,00	5	1,261	1,590
Negativni ekološki učinci turizma	122	0	4,01	4,20	4,2	0,790	0,624

Izvor: obrada autora

U tablici 17 prikazane su prosječne ocjene razine slaganja s određenim tvrdnjama koje se odnose na okolišne učinke turizma na grad Dubrovnik. Najveći broj ispitanika slaže se s tvrdnjom s tvrdnjom „Turizam je povećao pritiske na komunalnu infrastrukturu u povijesnoj jezgri grada“ koju su ocijenili prosječnom ocjenom 4,42. Isto je i očekivano s obzirom na srednjovjekovnu arhitekturu grada te konstantan rastući priljev turista. Najnižu razinu slaganja stanovnici su iskazali tvrdnji „Turizam je utjecao na čistoću i uređenost javnih gradskih površina povijesne jezgre grada“ koju su ocijenili prosječnom ocjenom 3,51, što znači da komunalne službe dobro obavljaju posao, ali tijekom najveće koncentracije ljudi u gradu, dolazi do problema.

Prosječna razina percepcije negativnih ekoloških učinaka turizma je 4,01, sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 0,79.

Tablica 18: Stavovi ispitanika o razvoju turizma u povijesnoj jezgri Dubrovnika

	N		Mean	Median	Mode	Std. Deviation	Variance
	Valjano ispunjene ankete	Nevaljan odgovor					
[Način na koji se razvija turizam u povijesnoj jezgri nije održiv]	122	0	3,97	4,00	5	1,067	1,139
[Turizmom se u povijesnoj jezgri grada ne upravlja odgovorno]	122	0	4,01	4,00	5	0,992	0,983
[Građani nisu angažirani u upravljanju razvojnim procesima u povijesnoj jezgri]	122	0	3,86	4,00	5	1,039	1,080
Neodrživost razvoj turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti	122	0	3,94	4,00	5,00	0,914	0,836

Izvor: obrada autora

U tablici 18 prikazane su prosječne ocjene razine slaganja s određenim tvrdnjama koje se odnose na razvoj turizma u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika.

Ispitanici se najviše slažu s tvrdnjom „Turizmom se u povijesnoj jezgri grada ne upravlja odgovorno“ koju su ocijenili prosječnom ocjenom 4,01. Visoka ocjena ukazuje na hitnu potrebu za konkretnim mjerama upravljanja razvojem turizma po principima održivosti turizma. „Respect the city“ primjer je odgovornog upravljanja razvojem koje je u tijeku.

Ispitanici su najmanje slaganje iskazali tvrdnji „Građani nisu angažirani u upravljanju razvojnim procesima u povijesnoj jezgri“ koju su ocijenili prosječnom ocjenom 3,86, što znači da postoji prostor za veće sudjelovanje stanovnika prilikom planiranja budućega razvoja.

Prosječna razina percepcije neodrživosti razvoja turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti je 3,94, sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 0,914.

Tablica 19: Stavovi ispitanika o spremnosti ispitanika da sudjeluju u procesu donošenja odluka vezanih za razvoj turizma u povijesnoj jezgri Dubrovnika

Ocijenite vlastitu spremnost sudjelovanja u donošenju odluka vezanih uz razvojni proces u povijesnoj jezgri grada?	N		Prosjeak	Medijan	Mod	St.Dev.	Varijanca
	Valjano ispunjene ankete	Nevaljan odgovor					
	122	0	3,64	4,00	4	1,165	1,356

Izvor: obrada autora

Ispitanici su vlastitu spremnost sudjelovanja u donošenju odluka vezanih za razvojni proces u povijesnoj jezgri grada ocijenili prosječno ocjenom 3,64, što znači da su djelomično spremni sudjelovati u budućem razvoju, ali je isto tako potrebna i dodatna edukacija samih građana o važnosti toga.

4.2. Testiranje hipoteza

H1: Postoji razlika u stavovima lokalnog stanovništva u pogledu daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji žive u gradskoj jezgri i onih koji žive van gradske jezgre.

Tablica 20: Percepcije ispitanika o učincima razvoja turizma

	Život u povijesnoj jezgri	N	Prosjeak	Std. dev.	Standardna pogreška
					aritmetičke sredine
Ekonomski učinci turizma	Da	32	2,83	0,52	0,09
	Ne	90	3,04	0,39	0,04
Socio-kulturni učinci turizma	Da	32	2,66	0,63	0,11
	Ne	90	2,59	0,74	0,08
Negativni ekološki učinci turizma	Da	32	4,21	0,57	0,10
	Ne	90	3,94	0,84	0,09
Neodrživost razvoj turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti	Da	32	3,91	0,89	0,16
	Ne	90	3,96	0,93	0,10

Izvor: obrada autora

Prosječna razina percepcije ekonomskih učinaka je za 0,21 bod manja među ispitanicima koji žive u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika. Percepcija o socio-kulturnim učincima turizma je za 0,07 bodova veća kod ispitanika koji žive u povijesnoj jezgri, dok je percepcija o

postojanju negativnih ekoloških učinaka turizma za 0,27 bod veći među ispitanicima koji žive u povijesnoj jezgri grada.

Prosječna razina slaganja percepcije o neodrživosti razvoja turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti je za 0,05 bodova veća kod ispitanika koji žive u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika. Postojanje razlika testira se T-testom.

Tablica 21: T test

		Independent Samples Test						
		Levene's Test jednakosti varijance		t-test jednakosti aritmetičkih sredina				
		F	Sig.	T	Df	Sig (jednostrani test)	Prosječna razlika	Standardna pogreška
Ekonomski učinci turizma	Utvrđena jednakost varijance	3,567	,061	2,408	120	0,009	-0,21	0,09
	Jednakost varijance nije utvrđena			2,109	44,173	0,021	-0,21	0,10
Socio-kulturni učinci turizma	Utvrđena jednakost varijance	,482	,489	,446	120	0,329	0,07	0,15
	Jednakost varijance nije utvrđena			,481	63,545	0,316	0,07	0,14
Negativni ekološki učinci turizma	Utvrđena jednakost varijance	3,493	,064	1,717	120	0,044	0,28	0,16
	Jednakost varijance nije utvrđena			2,051	80,356	0,022	0,28	0,14
Neodrživost razvoj turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti	Utvrđena jednakost varijance	,786	,377	,281	120	0,390	-0,05	0,19
	Jednakost varijance nije utvrđena			,286	56,707	0,388	-0,05	0,19

Izvor: obrada autora

U prvom koraku testira se homogenost varijance oba nezavisna skupa gdje u prvi skup spadaju ispitanici koji žive u staroj gradskoj jezgri, dok u drugi skup spadaju ispitanici koji ne žive u staroj gradskoj jezgri.

Prije testiranja razlike u ekonomskim učincima turizma utvrđena je homogena varijanca ($F=3,567$; emp. $p=0,061$). Na temelju empirijske t vrijednosti 2,408 utvrđeno je postojanje razlike u percepciji ekonomskih učinaka turizma među stanovnicima povijesne jezgre i ostalim stanovnicima. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,009 ($<0,050$).

Prije testiranja razlike u socio-kulturnim učincima turizma utvrđena je homogena varijanca ($F=0,482$; emp. $p=0,489$). Na temelju empirijske t vrijednosti 0,446 donosi se zaključak da ne postoji razlika u percepciji socio-kulturnih učinaka turizma među stanovnicima povijesne jezgre i ostalim stanovnicima. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,329 ($>0,050$).

Prije testiranja razlike u negativnim ekološkim učincima turizma utvrđena je homogena varijanca ($F=3,493$; emp. $p=0,064$). Na temelju empirijske t vrijednosti 1,717 utvrđeno je postojanje razlike u percepciji negativnih ekoloških učinaka turizma među stanovnicima povijesne jezgre i ostalim stanovnicima. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,044 ($<0,050$).

Prije testiranja razlike u neodrživosti razvoja turizma u povijesnoj jezgri grada u budućnosti utvrđena je homogena varijanca ($F=0,786$; emp. $p=0,377$). Na temelju empirijske t vrijednosti 0,281 donosi se zaključak da ne postoji razlika u percepciji neodrživosti razvoja turizma u povijesnoj jezgri grada u budućnosti među stanovnicima povijesne jezgre i ostalim stanovnicima. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,390 ($>0,050$).

Slijedom rezultata provedenog testiranja, donosi se zaključak da se hipoteza H1 kojom se pretpostavlja postojanje razlike u stavovima lokalnog stanovništva glede daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji žive u gradskoj jezgri i onih koji žive van gradske jezgre djelomično prihvaća.

H2: Postoji razlika u stavovima lokalnog stanovništva u pogledu daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji su uključeni u turističku djelatnost (odnosno stanovnika koji ostvaruju prihode od turizma) i onih koji nisu angažirani u turizmu.

Tablica 22: Percepcije ispitanika o učincima razvoja turizma s obzirom na ostvarivanje prihoda iz turističke djelatnosti i učinci turizma

	Group Statistics				
	Ostvarivanje prihoda iz turističke djelatnosti	N	Prosjek	Std. dev.	Standardna pogreška aritmetičke sredine
Ekonomski učinci turizma	Da	69	3,09	0,35	0,04
	Ne	53	2,85	0,51	0,07
Socio-kulturni učinci turizma	Da	69	2,69	0,76	0,09
	Ne	53	2,51	0,64	0,09
Negativni ekološki učinci turizma	Da	69	3,97	0,76	0,09
	Ne	53	4,06	0,84	0,11
Neodrživost razvoja turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti	Da	69	3,82	0,92	0,11
	Ne	53	4,11	0,89	0,12

Izvor: obrada autora

Prosječna razina percepcije ekonomskih učinaka je za 0,24 boda veća među ispitanicima koji ostvaruju prihode od turizma. Percepcija o socio-kulturnim učincima turizma je za 0,18 bodova veća kod ispitanika koji ostvaruju prihode od turizma, dok je percepcija o postojanju negativnih ekoloških učinaka turizma za 0,09 među ispitanicima koji ne ostvaruju prihode od turizma.

Prosječna razina percepcije o neodrživosti razvoja turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti je za 0,29 bodova veća kod ispitanika koji ne ostvaruju prihode od turizma. Postojanje razlika testira se T-testom.

Tablica 23: T test

		Independent Samples Test						
		Levene's Test jednakosti varijance		t-test jednakosti aritmetičkih sredina				
		F	Sig.	T	Df	Sig (jednostrani test)	Prosječna razlika	Standardna pogreška
Ekonomski učinci turizma	Utvrđena jednakost varijance	6,020	,016	3,06	120	0,002	0,24	0,08
	Jednakost varijance nije utvrđena			2,91	87	0,003	0,24	0,08
Socio-kulturni učinci turizma	Utvrđena jednakost varijance	2,651	,106	1,39	120	0,084	0,18	0,13
	Jednakost varijance nije utvrđena			1,42	119	0,079	0,18	0,13
Negativni ekološki učinci turizma	Utvrđena jednakost varijance	,457	,500	0,59	120	0,278	-0,09	0,14
	Jednakost varijance nije utvrđena			0,58	106	0,281	-0,09	0,15
Neodrživost razvoja turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti	Utvrđena jednakost varijance	,002	,968	1,72	120	0,044	-0,29	0,17
	Jednakost varijance nije utvrđena			1,73	114	0,043	-0,29	0,16

Izvor: obrada autora

U prvom se koraku testira homogenost varijance oba nezavisna skupa gdje u prvi skup spadaju ispitanici koji ostvaruju prihode iz turističke djelatnosti, dok u drugi skup spadaju ispitanici koji ne ostvaruju prihode iz turističke djelatnosti.

Prije testiranja razlike u ekonomskim učincima turizma nije utvrđena homogena varijanca ($F=6,020$; emp. $p=0,016$), te se kod testiranja razlika koristi korigirana inačica T-testa. Na

temelju empirijske t vrijednosti 2,91 utvrđeno postojanje razlike u percepciji ekonomskih učinaka turizma među stanovnicima koji ostvaruju prihode od turizma i koji navedeni prihod ne ostvaruju. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,003 ($<0,050$).

Prije testiranja razlike u socio-kulturnim učincima turizma utvrđena je homogena varijanca ($F=2,651$; emp. $p=0,106$), te je temelju empirijske t vrijednosti 1,39 nije utvrđeno postojanje razlike u percepciji socio-kulturnih učinaka turizma među stanovnicima koji ostvaruju prihode od turizma i koji navedeni prihod ne ostvaruju. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,084 ($>0,050$).

Prije testiranja razlike u negativnim ekološkim učincima turizma utvrđena je homogena varijanca ($F=0,457$; emp. $p=0,500$), te je temelju empirijske t vrijednosti 1,39 nije utvrđeno postojanje razlike u percepciji u negativnim ekološkim učincima turizma među stanovnicima koji ostvaruju prihode od turizma i koji navedeni prihod ne ostvaruju. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,278 ($>0,050$).

Prije testiranja razlike u neodrživosti razvoja turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti utvrđena je homogena varijanca ($F=0,002$; emp. $p=0,968$), te je temeljem empirijske t vrijednosti 1,72 utvrđeno postojanje razlike u percepciji o neodrživosti razvoja turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti među stanovnicima koji ostvaruju prihode od turizma i koji navedeni prihod ne ostvaruju. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,044 ($<0,050$).

Slijedom rezultata provedenog testiranja donosi se zaključak da se hipoteza H2 kojom se pretpostavlja da postoji razlika u stavovima lokalnog stanovništva glede daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji su uključeni u turističku djelatnost (odnosno stanovnika koji ostvaruju prihode od turizma) i onih koji nisu angažirani u turizmu djelomično prihvaća.

4.3. Osvrt na istraživanje

Provedeno istraživanje pruža uvid u percepciju stanovnika o utjecaju turizma u povijesnom gradu. Svrha studije bila je ispitati percepciju lokalnih stanovnika o učincima razvoja turizma u povijesnoj jezgri Dubrovnika. Istraživanje provedeno nad 122 ispitanika djelomično je potvrdilo obje postavljene istraživačke hipoteze, što znači da su rezultati djelomično usklađeni s teorijskim aspektima. U istraživanju je utvrđeno postojanje razlika u stavovima lokalnog stanovništva u pogledu daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji žive u gradskoj jezgri i onih koji žive van gradske jezgre u percepciji ekonomskih i negativnih ekoloških učinaka turizma. Također postoji razlika u stavovima lokalnog stanovništva u pogledu daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji su uključeni u turističku djelatnost (odnosno stanovnika koji ostvaruju prihode od turizma) i onih koji nisu angažirani u turizmu kad se govori o ekonomskim učincima te neodrživosti razvoja turizma u povijesnoj jezgri u budućnosti.

Ograničenja ovog istraživanja najviše se očituju kroz broj ispunjenih anketnih upitnika, moguće je da bi rezultati istraživanja bili različiti da je uzorak ispitanih bio veći. Kao ograničenje ističe se i razdoblje prikupljanja anketnih upitnika, radilo se o visokoj turističkoj sezoni kada znatni dio stanovnika ne živi unutar povijesne jezgre pa je posljedično broj ispitanih koji žive unutar povijesne jezgre malen. Stanovnici su u odgovorima istaknuli puno veći stupanj slaganja s tvrdnjama o negativnim učincima turizma u ekonomskoj, socio-kulturnoj i okolišnoj dimenziji, ali imaju pozitivan stav prema budućem razvoju turizma, odnosno spremni su sudjelovati u procesu donošenja ključnih odluka vezanih za razvoj turizma. Rezultati istraživanja ukazuju na potrebu provedbe daljnjih istraživanja na tu temu. Potrebno je naglasiti da su rezultati ovog istraživanja zbog veličine i strukture uzorka isključivo indikativne prirode i ne mogu se generalizirati.

Rezultati ovoga istraživanja uspoređuju se s istraživanjem koje je provedeno 2018. godine s ciljem analize razvoja turizma u povijesnoj jezgri grada Splita iz perspektive lokalnog stanovništva.¹¹⁴

Uspoređujući srednje vrijednosti stupnja slaganja s tvrdnjama o ekonomskim učincima turizma u lokalnoj sredini, vidljivo je da su ispitanici iz grada Dubrovnika najveću razinu slaganja iskazali tvrdnji kako je turizam doveo do rasta cijena proizvoda i troškova života lokalnog stanovništva, dok se ispitanici iz grada Splita najviše slažu kako je turizam postao dominantna aktivnost u povijesnoj jezgri Splita. Što se tiče Dubrovnika, izražen je rast cijena proizvoda i troškova života upravo zbog težnje vlasti o pozicioniranju Dubrovnika kao elitne i luksuzne destinacije, s ciljem smanjenja ukupnog priljeva gostiju, dok je u Splitu naglasak na pretjeranoj turističkoj aktivnosti unutar povijesne jezgre posljednjih godina; više je argumenata koji to potvrđuju, od prenamjene poslovnih prostora u „turistički atraktivne“ do iseljavanja stanovnika iz Palače tijekom ljetnih mjeseci s ciljem iznajmljivanja.

Nadalje, ispitanici iz grada Dubrovnika najmanje se slažu s tvrdnjom da je turizam potaknuo porast turističkih i infrastrukturnih investicija, dok se ispitanici iz grada Splita najmanje slažu s izjavom da je turizam podigao standard i kvalitetu života u povijesnoj jezgri Splita. U gradu Dubrovniku stanovnici smatraju da turizam nije dovoljno doprinio dodatnim investicijama, dok stanovnici Splita tvrde kako turizam nije podigao standard i kvalitetu života zbog toga što ponekad izgleda da se tijekom sezone sve podredi gostima, a ne samim stanovnicima.

Uspoređujući srednje vrijednosti stupnja slaganja s tvrdnjama o socio-kuturnim učincima turizma u lokalnoj sredini, vidljivo je da su ispitanici iz grada Dubrovnika iskazali najveći stupanj slaganja s tvrdnjom da je turizam utjecao na neravnomjeran razvoj grada, iseljavanje stanovnika iz povijesne jezgre koja se komercijalizira u turističke svrhe, dok su ispitanici iz grada Splita iskazali najveći stupanj slaganja s tvrdnjom da je turizam doveo do iseljavanja stanovnika iz povijesne jezgre Splita. Evidentno je da se u oba grada istaknuo problem iseljavanja iz povijesnih jezgri što se zaista i događa; brojevi prethodno iskazani u tekstu pokazuju da nevelik udio stanovnika zaista živi u samim jezgrama. Aktivan život danas prebačen je iz centra na periferiju grada.

¹¹⁴Vulas, D. (2018): Razvoj turizma u zaštićenim jezgrama povijesnih gradova: Analiza učinka iz perspektive stanovnika povijesne jezgre grada Splita, Ekonomski fakultet Split

Ispitanici iz grada Dubrovnika najmanje se slažu s izjavom kako je turizam doveo do jačanja zajedništva i lokalnog identiteta, dok se ispitanici iz grada Splita najmanje slažu s tvrdnjom da turizam potiče sudjelovanje stanovnika u kulturnim aktivnostima. Turizam sa sobom često nosi i zapadnu, općeprihvaćenu kulturu koja se sve više integrira u domaću kulturu te može doći do gubljenja autohtonih značajki.

Prosječne ocjene stupnja slaganja ispitanika s tvrdnjama o okolišnim učincima pokazuju da se ispitanici iz grada Dubrovnika najviše slažu s tvrdnjom koja kaže kako je turizam povećao pritiske na komunalnu infrastrukturu u povijesnoj jezgri grada, dok se ispitanici iz grada Splita najviše slažu s tvrdnjom da je turizam doveo do zagušenosti prostora povijesne jezgre posjetiteljima. Komunalna infrastruktura povijesnih jezgri često pati zbog činjenice da nije bila namijenjena tolikom broju ljudi. Sama zagušenost prostora dovodi do komunalnih, infrastrukturnih i prometnih pritisaka.

Ispitanici iz grada Dubrovnika najmanje se slažu s tvrdnjom da je turizam utjecao na čistoću i uređenost javnih gradskih površina povijesne jezgre grada, dok su ispitanici iz Splita izrazili najveće neslaganje s tim da turizam pozitivno utječe na uređenost javnih površina u povijesnoj jezgri Splita. Čistoću i uređenost javnih površina teško je održati na nekoj razini s povećanjem broja posjetitelja i to se često ističe kao jedan od glavnih problema koje turizam donosi sa sobom.

Ispitanici iz oba grada iskazali su nizak stupanj slaganja s tvrdnjom da građani nisu angažirani u upravljanju razvojnim procesima u povijesnoj jezgri, ali su ispitanici iz grada Splita iskazali veću prosječnu ocjenu spremnosti ispitanika da sudjeluju u procesu donošenja odluka vezanih za razvoj turizma u povijesnoj jezgri. Potrebno je educirati lokalno stanovništvo o važnosti sudjelovanja prilikom planiranja daljnjeg razvoja u skladu s održivim razvojem jer samo stanovništvo prvo profitira od istoga.

5. ZAKLJUČAK

Dubrovnik je destinacija pozicionirana na svjetskoj turističkoj mapi te iz godine u godinu obara rekorde posjećenosti. Povećanim priljevom posjetitelja, uključujući domaće i inozemne goste, stvara se potreba za razvojem turističke infrastrukture i usluga koje će zadovoljiti potrebe i zahtjeve posjetitelja. Kad ne postoji planski pristup u razvoju, lako dolazi do pojave masovnih turističkih tokova. Masovnost sa sobom donosi posljedice koje su očite posebice u zaštićenim povijesnim jezgrama gradova. Posljedice mogu biti ekonomske, okolišne i socio-kulturne, a uključuju izmjenu gospodarske strukture te lokalne kulture, društvenih vrijednosti i identiteta neke destinacije. Javlja se potreba za sustavnim i planskim razvojem, što podrazumijeva razvoj posebnih oblika turizma koji su usklađeni s kulturom i fizičkim okruženjem grada. Mjesto masovnog turizma zauzimaju selektivni oblici turizma, poput kulturnog turizma koji turistima omogućuje nova saznanja i spoznaje o baštini neke turističke destinacije. Prilikom planiranja razvoja turizma potrebno je uključiti lokalnu zajednicu, na lokalnoj razini planiranje se treba temeljiti na prioritetima koje određuje lokalna zajednica. Sudjelovanjem lokalnog stanovništva u procesima donošenja odluka moguće je spriječiti odluke koje sa sobom nose posljedice na postojeće vrijednosti u njihovoj sredini i preduvjet je održivog razvoja. Rezultati istraživanja pojašnjavaju odnos stanovnika prema turizmu s obzirom na određene karakteristike te kako turizam utječe na kvalitetu njihova života. Rezultati ovog istraživanja pružaju uvid u percepciju stanovnika Dubrovnika o učincima turističkog razvoja te razliku u percepciji s obzirom na to žive li unutar ili van povijesne jezgre te ostvaraju li ili ne ostvaraju prihode od turizma. Istraživanje je pokazalo da je turizam, što se tiče ekonomskih učinaka, najviše utjecao na rast cijena proizvoda i troškova života lokalnog stanovništva. Negativni učinci primijećeni su i u socio-kulturnoj sferi te se posebice istaknulo iseljavanje stanovnika iz povijesne jezgre koja se komercijalizira u turističke svrhe. Kao najveći ekološki problem istaknuo se pritisak na komunalnu infrastrukturu u povijesnoj jezgri grada. Ispitanici se najviše slažu s tvrdnjom da turizmom se u povijesnoj jezgri grada ne upravlja odgovorno. Hipoteza kojom se pretpostavlja da postoji razlika u stavovima lokalnog stanovništva s aspekta daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji žive u gradskoj jezgri i onih koji žive van gradske jezgre djelomično je prihvaćena, baš kao i hipoteza kojom se pretpostavlja da postoji razlika u stavovima

lokalnog stanovništva s aspekta daljnjeg razvoja kulturnog turizma između stanovnika koji su uključeni u turističku djelatnost (odnosno stanovnika koji ostvaruju prihode od turizma) i onih koji nisu angažirani u turizmu. Stanovnici su pokazali volju za sudjelovanjem u upravljačkim procesima za potrebe razvoja turizma. Koncept održivosti u zaštićenim povijesnim gradovima zahtijeva od lokalnog stanovništva sudjelovanje u sličnim istraživanjima i akcijama organiziranih od struke u sklopu izrade, provedbe i praćenja upravljanja razvojem.

LITERATURA:

Knjige, časopisi i radovi:

1. Alvarez – Sousa, A. (2018.): The Problems of Tourist Sustainability in Cultural Cities: Socio – Political Perceptions and Interests Management, University of Coruna, Coruna.
2. Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A., (2012.): „Leksikon održivog razvoja“, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj
3. Bogadi Klempić, S., Vukić, J. i Čaldarović, O. (2018): Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika, Sociološko-demografska studija, Zavod za obnovu Dubrovnika, Dubrovnik, str. 29.
4. Cros, H.: Cultural tourism(2002.): Thepartnership between tourism and cultural heritagemanagement, HaworthPress, New York, str. 79.
5. dr. sc. Tomljenović R.,dr.sc. Boranić Živoder S.: Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, Ministarstvo turizma RH, str. 4.
6. Gajski, A., Klarić, V., Laszlo, Ž., Nevidal, R. I Pintarić, S. (2011): Muzeji i turizam: Djelovanje muzeja kao dionika kulturnog turizma, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, str.8.
7. Geić, S.(2006.): Organizacija i politika turizma, Sveučilište u Splitu, Split.
8. Geiger Zeman, M. i Zeman, Z.,(2010.) Uvod u sociologiju (održivih) zajednica, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 24.
9. Girard, L. F. i Nijkamp, P., eds. 2009. Cultural Tourism and Sustainable Local Development. Farnham: Ashgate Publishing Limited, str. 1-2.
10. Gursoy, D., Jurowski, C., i Uysal, M. (2002:.. Resident attitudes: A Structural Modeling Approach, Annals of Tourism Research, 29(1), str. 80.
11. Hughes, H. L. (1996). Redefining Cultural Tourism, Annals of Tourism Research Vol 23 (3), str. 707-709.
12. Institut za turizam (2011): Glavni plan i strategija razvoja turizma Republike Hrvatske, Izvještaj 3. Hrvatski turizam i konkurentsko okruženje, Zagreb, str. 111.
13. Ivanovic, M.,(2009.): Cultural Tourism. USA: Juta and Company Limited, str. 14-15.

14. Jelinčić, A. D. (2008): Abeceda kulturnog turizma, Intermedia, Zagreb, str. 30.
15. Jelinčić, D. A.(2010.): Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima, Meandarmedia: Meandar. Zagreb, str. 36.
16. Jelinčić, D.A. (2015). Kulturni i arheološki turizam, Institut za međunarodne odnose, Zagreb, str. 4-5.
17. Koncul, N.(2004.): Položaj turizma u globalnim i europskim integracijskim procesima, Naše more, 5/6 str. 209.
18. Kuenzle, A. P.(2001.): Media, culture and tourism, Informatologia, str. 113.
19. Kušen, E. (2002): Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb, str. 121.
20. Marasović, T., (2001.): Kulturna baština, Split, Veleučilište u Splitu, str. 9.
21. Maroević, I. (1993): Uvod u muzeologiju, Zavod za informacijske studije, Zagreb, str. 46.
22. Marušić M., Prebežac, D., (2004.): „Istraživanje turističkih tržišta“, Zagreb, Adeco, str. 397.
23. Marušić Z., Horak S., Čorak S. (2019): Tomas Dubrovnik 2018; Stavovi i potrošnja i jednodnevnih posjetitelja u Dubrovniku u 2018. godini, Institut za turizam, Zagreb.
24. Mihelić, S. (2009): Arheologija i turizam u Hrvatskoj, Arheološki muzej, Zagreb, str 27.
25. Mikulić, D., (2012), Međuodnos kulture i turizma u procesima urbane regeneracije, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Split.
26. Muganda, M., Sirima, A. i Ezra, P. M., (2013.): The role of local communities in tourism development: Grassroots perspectives from Tanzania, Journal of Human Ecology, 41 (1),str. 53-66.
27. Narodne novine (2005): Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, NN 5/05.
28. Narodne novine (2018): Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Narodne novine d.d., NN 69/99, 151/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, Narodne novine d.d., članak 7.
29. Petrić L.(2003): Osnove turizma, Ekonomski fakultet, Split, str.168.
30. Petroman, I., Petroman, C., Marin, D., Ciolac, R., Vaduva, L. i Pandur, I. (2013): Types of Cultural Tourism., Animal Science and Biotechnologies, 46(1), str. 385.
31. Pivčević, S. (2015/16): Upravljanje manifestacijama, Sveučilište u Split, Split, str. 6.
32. Richards G.(2003): What is cultural tourism?, Resarch gate, str.3

33. Richards, G. (1996): Production and Consumption of European Cultural Tourism, *Annals of Tourism Research*, (23), str. 264.
34. Richards, G. (2001.): Cultural Tourists or a Culture of Tourism? The European Cultural Tourism Market, *Innovations in Cultural Tourism*, Tilburg, str. 7.
35. Richards, G. (Ed.). (2001): Cultural attractions and European tourism. Cabi, str. 7.
36. Richards, G.(1999.): 17. European Cultural Tourism: Patterns and Prospects, U: *Planning Cultural Tourism in Europe*; Dodd, D. i Van Hemel, A., ur.; Amsterdam, Boekman Foundation/Ministry of Education, Culture and Science, str. 17.
37. Rihtman – Auguštin, D. (1970): Tradicionalna kultura i turizam, *Dometi*, (6), str.11.
38. Rudan E.(2012.): Razvojne perspektive kreativnog turizma Hrvatske, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Sveučiliste u Rijeci, str. 714.
39. Rudan E.(2012.): Razvojne perspektive kreativnog turizma Hrvatske, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Sveučiliste u Rijeci, str.58-60.
40. Russo P.A.(2001):The „Vicious Circle“ of tourism development in heritage cities, Erasmus University of Rotterdam, The Netherlands, str. 169.
41. Smith, M. K., Robinson, M. (2006): *Cultural Tourism in a Changing World: (Re)presentation, Participation, and Politics*, Channel View, Clevedon, str. 29.
42. Sustav za prijavu i odjavu turista eVisitor, HTZ.
43. Šešić Dargičević, M., Stojković, B. (2013.): *Kultura-menadžment/animacija/marketing*, Kulturno informativni centar, Zagreb, 160. str. 5.
44. Šošić M. T., (2014): Pojam kulturne baštine-međunarodnopravni pogled, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, str.833-860.
45. Theobald, W. F. (Ed.). (2012).: *Global tourism*, Routledge, str. 1.
46. Tomljenović R., Marušić Z., Weber S., Hendija Z., Boranić S.(2003.): *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od kulture i turizma do kulturnog turizma“*, Institut za turizam, str. 5.-6.
47. Vizjak, A. (1998): Značenje kulture u turizmu Europe, *Ekonomska misao i praksa*, (5-6), str. 292.
48. Vizjak, A. (1998): Značenje kulture u turizmu Europe, *Turizam : znanstveno-stručni časopis*. 46 , 5/6 ; str. 292-298.
49. Vrtiprah, V. (2006): *Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. Stoljeću*, *Ekonomska misao i praksa*, (2), str. 280.
50. Vukonić, B., Čavlek, N. (2001): *Rječnik turizma*, Masmedia, Zagreb, str. 186.

51. Vulas, D. (2018): Razvoj turizma u zaštićenim jezgrama povijesnih gradova: Analiza učinka iz perspektive stanovnika povijesne jezgre grada Splita, Ekonomski fakultet Split.
52. World Travel Organization (1995): The states role in protecting and promoting culture as a factor of tourism development and proper use and exploitation of the National cultural heritage of sites and monuments of tourism. WTO, Madrid.

Internetski izvori:

1. Airport Dubrovnik, [Internet], raspoloživo na: <https://www.airport-dubrovnik.hr/index.php/hr//o-nama/poslovne-informacije/statistika>
2. Akrap A., Ban I., Čavlek N. i dr.(2007): Program razvoja grada Dubrovnika do 2020., Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb, raspoloživo na: https://dura.hr/user_files/admin/strateski%20dokumenti/Program%20razvoja%20grada%20Dubrovnika%20do%202020.pdf
3. Bandalović, G.): Percepcija turizma kod lokalnog stanovništva Šibenskog primorja – primjer Primoštena, s Interneta, raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/file/220416>
4. Državni arhiv, [Internet], raspoloživo na: <http://www.dad.hr/palaca-sponza-2/>
5. Dubrovačke ljetne igre, [Internet], raspoloživo na : <http://www.dubrovnik-festival.hr/hr>
6. Dubrovački dnevnik.hr, [Internet], raspoloživo na: <https://dubrovackidnevnik.rtl.hr/vijesti/grad/vrhunska-kvaliteta-valamar-collection-dubrovnik-president-hotel-najbolji-europski-luksuzni-resort-na-plazielima-prije-dvadesetak-godina/>
7. Dubrovački muzeji,[Internet],raspoloživo na: <http://www.dumus.hr/hr/kulturno-povijesni-muzej/o-muzeju/>
8. Dubrovački vjesnik, [Internet], raspoloživo na: <https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/vijesti/misljenja/clanak/id/562808/gdje-je-nestao-turizam>
9. Dubrovački vjesnik, [Internet], raspoloživo na:<http://urednik.dubrovacki.hr/vijesti/turizam-i-gospodarstvo/clanak/id/613777/u-odnosu-na-prethodnu-godinu-dobit-povecana-za-8>

10. Dubrovačko-neretvanska županija, [Internet], raspoloživo na: <http://www.edubrovnik.org/gospodarstvo/>
11. Dubrovnik Digest, [Internet], raspoloživo na: <https://dubrovnikdigest.com/o-dubrovniku/klima-u-dubrovniku>
12. Dubrovnik. In, [Internet], raspoloživo na: <http://www.dubrovnik.in/hr/>
13. FA Lindo Dubrovnik, [Internet], raspoloživo na: <https://www.lindjo.hr/naslovna/>
14. Fiorović, K. (2018): U Gradu živi samo 1557 stanovnika, u pet godina iselilo 600 ljudi, [Internet], raspoloživo na: <http://www.dubrovniknet.hr/novost.php?id=52932#.XQ9RHugzZPY>
15. Grad Dubrovnik (2019): Poštujmo Grad za održivu budućnost Dubrovnika, [Internet], raspoloživo na: <https://www.dubrovnik.hr/projekti/respect-the-city-postujmo-grad>
16. Grad Dubrovnik, (2017): Strategija razvoja turizma i odredbe u kruzing-turizmu na području grada, [Internet], raspoloživo na: [https://www.dubrovnik.hr/uploads/20180709/Strategija_razvoja_turizma_i_odredbe_u_kruzing_turizmu_na_podru%C4%8Dju_grada_Dubrovnika_\[I._faza\]_2017_-_finalna_verzija.pdf](https://www.dubrovnik.hr/uploads/20180709/Strategija_razvoja_turizma_i_odredbe_u_kruzing_turizmu_na_podru%C4%8Dju_grada_Dubrovnika_[I._faza]_2017_-_finalna_verzija.pdf), str. 42.
17. Hrturizam.hr, [Internet], raspoloživo na: <https://hrturizam.hr/u-dubrovniku-je-u-prosinu-otvoreno-cak-43-ugostiteljskih-objekata/>
18. Hrvatska gospodarska komora; Gospodarski profil županije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/gospodarski-profil-zupanije>
19. Hrvatski film festival, [Internet], raspoloživo na: <http://www.moj-film.hr/festival/info/libertas/>
20. Institut za turizam (2015): Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, [Internet], raspoloživo na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//001_160128-AP_kulturni.pdf
21. Koržinek Obuljen N., Žuvela A., Jelinčić A., D., Polić M. (2014.): Strategija razvoja kulture grada Dubrovnika 2015.-2025., IRMO, Zagreb, raspoloživo na: https://dura.hr/user_files/admin/strateski%20dokumenti/Kulturna%20strategija%20grada%20Dubrovnika.pdf.
22. Kult plave kamenice, [Internet], raspoloživo na: <https://plavakamenica.hr/2019/09/03/prije-nije-bilo-bolje-evo-kako-se-ljetovalo-u-jadranskim-hot>

23. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, [Internet], raspoloživo na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=16446>
24. Magaš D. (2014): Izazovi suvremenoga kopnenog povezivanja Dubrovnika, stručni rad, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/129124>
25. Meet Dubrovnik, [Internet], raspoloživo na: <http://www.meetdubrovnik.com/hr/dubrovnik-kulturna-dobra/crkva-dzamija-sinagoga.html>
26. MeetDubrovnik, [Internet], raspoloživo na: <http://www.meetdubrovnik.com/hr/dubrovnik-kulturna-dobra/gradske-zidine-tvrda-emin-ceta-lovrijenac.html>
27. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2011): Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015., [Internet], raspoloživo na: http://www.minkulture.hr/userdocsimages/bastina/STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf
28. Ministarstvo kulture, [Internet], raspoloživo na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/190614_HTZ%20TUB_2018_hrv.pdf
29. Stipanović, C. (2018): Model koncepcije razvoja u turizmu, [Internet], raspoloživo na: <https://fmtu.lumens5plus.com/sites/fmtu.lumens5plus.com/files/25-1b89a520d8c73d075c40556806ca35b8.pdf>,
30. Strateški plan grada Dubrovnika 2018.-2020., [Internet], raspoloživo na: http://www.zod.hr/lang/13/user_files/toni/plan%20upravljanja%20dokumentacija/037_a_strateski_plan_skraceno.pdf
31. Turistička zajednica grada Dubrovnika, raspoloživo na: <http://www.tzdubrovnik.hr>
32. Turistički NEWS portal (2019): Grad Dubrovnik: ni jednom se nije dogodila blokada ulaska u povijesnu jezgru, [Internet], raspoloživo na: <https://hrturizam.hr/respect-the-city-mato-frankovic/>
33. UNESCO (2016): Basic Texts of the World Heritage Convention, čl.1., [Internet], raspoloživo na: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/activity-562-9.pdf>
34. United Nations World Heritage Convention Concerning Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972., članak 1., [Internet], raspoloživo na: <http://www.arhivtk.ba/wp-content/uploads/2015/01/Konvencija-o-zastiti-svjetske-kulturne-i-prirodne-bastine.pdf>

35. UNWTO, (2018a): UNWTO Tourism Highlights: 2018 Edition, [Internet], raspoloživo na: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>, str. 3.
36. UNWTO, (2018b): Tourism Definitions, [Internet], raspoloživo na: <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/9789284420858.pdf>, str. 30.
37. Wikipedia, [Internet], raspoloživo na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Jadransko_more
38. Wikipedia, [Internet], raspoloživo na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dubrovnik#Naselja_u_sastavu_Grada_Dubrovnika
39. Zavod za obnovu Dubrovnika, [Internet], raspoloživo na: https://zod.hr/get/objekti_aktualni/53358/knezev_dvor.html

Popis tablica:

Tablica 1: Odnos lokalnog stanovništva prema turistima kroz faze razvoja turizma	24
Tablica 2: Smještajni kapaciteti grada Dubrovnika u 2018.godini	39
Tablica 3: Hoteli na području Grada Dubrovnika u 2018.godini.....	40
Tablica 4: Dolasci gostiju u Dubrovnik – 2014. – 2018. godine.....	41
Tablica 5: Noćenja gostiju u Dubrovniku -2014.-2018. godine.....	41
Tablica 6: Zemlja porijekla turista u 2018. godini	42
Tablica 7: Glavni motivi dolaska gostiju u Dubrovnik u 2018.godini.....	44
Tablica 8: Aktivnosti gostiju tijekom boravka u Dubrovniku u 2018.godini	44
Tablica 9: Struktura ispitanika prema spolu.....	49
Tablica 10: Struktura ispitanika prema dobnoj skupini	50
Tablica 11: Struktura ispitanika prema razini obrazovanja.....	50
Tablica 12: Struktura ispitanika prema radnom statusu	51
Tablica 13: Struktura ispitanika prema duljini boravka u Dubrovniku.....	52
Tablica 14: Struktura ispitanika prema povezanosti s turizmom s obzirom na područje rada i izvor prihoda/dohotka	54
Tablica 15: Stavovi ispitanika o ekonomskim učincima turizma.....	55
Tablica 16: Stavovi ispitanika o socio-kulturnim učincima.....	56
Tablica 17: Stavovi ispitanika o okolišnim učincima	57
Tablica 18: Stavovi ispitanika o razvoju turizma u povijesnoj jezgri Dubrovnika.....	58
Tablica 19: Stavovi ispitanika o spremnosti ispitanika da sudjeluju u procesu donošenja odluka vezanih za razvoj turizma u povijesnoj jezgri Dubrovnika.....	59
Tablica 20: Percepcije ispitanika o učincima razvoja turizma.....	59
Tablica 21: T test.....	60
Tablica 22: Percepcije ispitanika o učincima razvoja turizma s obzirom na ostvarivanje prihoda iz turističke djelatnosti i učinci turizma	62
Tablica 23: T test.....	63

Popis grafova:

Graf 1: Broj stanovnika Dubrovnika 1981.-2011.....	28
Graf 2: Dobna struktura stanovnika Dubrovnika prema popisu iz 2011. godine.....	28
Graf 3: Spolna struktura stanovnika Dubrovnika prema popisu iz 2011. godine	29
Graf 4: Prihodi od djelatnosti u Dubrovačko-neretvansko županiji u 2018. (u mlrd kn)	30
Graf 5: Struktura ispitanika prema razini obrazovanja	51
Graf 6: Struktura ispitanika prema razini mjesečnih primanja u kunama.....	52
Graf 7: Struktura ispitanika prema mjestu života u gradu Dubrovniku	53
Graf 8: Struktura ispitanika prema ostvarivanju prihoda od turističke djelatnosti.....	53

SAŽETAK

Primarni cilj ovog rada bio je istražiti stavove stanovnika o problemima i perspektivi daljnjeg razvoja kulturnog turizma u povijesnoj jezgri grada. Cilj istraživanja među posjetiteljima grada Dubrovnika bio je utvrditi stupanj slaganja ispitanika s pozitivnim i negativnim tvrdnjama o ekonomskim, socio-kulturnim i okolišnim učincima te razinu spremnosti ispitanika u procesu donošenja odluka vezanih za razvoj turizma. U prvom dijelu rada predstavljeni su predmet i problem istraživanja, postavljene hipoteze, ciljevi i doprinos rada te je pojašnjena sama metodologija korištena za izradu ovog rada. Nakon toga slijedio je teorijski dio rada u kojem su pojašnjeni uloga kulture kao resursa u turizmu, pripadajući pojmovi i definicije te pojam kulturnog turizma. Razrađeni su pozitivni i negativni učinci razvoja kulturnog turizma te pojašnjen koncept održivog razvoja turizma. Nadalje, predstavljen je grad Dubrovnik kao destinacija kulturnog turizma, također je dana analiza stanja s prostornog, demografskog i gospodarskog aspekta te pregled infrastrukture. Razrađena je resursna osnova Dubrovnika te turistička ponuda i potražnja te pregled ključnih problema u razvoju turizma uz smjernice budućeg razvoja turizma. Empirijski dio donosi istraživanje stavova lokalnog stanovništva o razvoju kulturnog turizma u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika. U ovom dijelu obrađene su demografske karakteristike ispitanika, testirane hipoteze te pružen osvrt na istraživanje. Rezultati su pokazali da lokalno stanovništvo više percipira negativne učinke turizma poput rasta cijena proizvoda i troškova života, iseljavanja stanovnika iz povijesne jezgre te većeg pritiska na komunalnu infrastrukturu. Rezultati istraživanja pokazali su važnost poznavanja stavova lokalnog stanovništva i njihove uloge pri kreiranju planova daljnjega razvoja u skladu s konceptom održivosti.

Ključne riječi: kulturni turizam, učinci razvoja turizma, grad Dubrovnik

SUMMARY

The main goal of the thesis was to discover residents' opinion and perspective on further development of cultural tourism in the historical centre of Dubrovnik. The research among residents had wanted to discover their opinion on different positive and negative tourism effects, including economic, socio-cultural and environmental effects. What is more, it tested the residents' willingness to participate in the decision-making process. In the first part of the paper, it was presented the subject and the problem of research, along with the hypothesis objectives, the goals and the contribution of the study. The theoretical part of the thesis explained the culture's role in tourism, related concepts and definitions, and also cultural tourism definitions. Positive and negative effects of tourism development were presented as well as the concept of sustainable tourism. Furthermore, the city of Dubrovnik was presented as a cultural tourism destination and there were given an analysis of current aerial, demographic and economic situation, and an overview of the infrastructure. In the paper, Dubrovnik's resource base, tourism supply and demand have been elaborated and an overview of crucial problems in tourism development along with guidelines for future tourism development was given. The empirical part provided a research about local population views on the development of cultural tourism in the historic center of Dubrovnik. The section offered a view on respondents' demographic characteristics, tested hypotheses, and a survey review. The results showed that locals were more likely to perceive the negative effects of tourism, such as rising product prices and cost of living, evicting residents from the historic centre, and additional pressure on communal infrastructure. The research has confirmed the importance of locals' attitudes and their role in planning further development, respecting the concept of sustainability.

Key words: cultural tourism, effects of tourism development, the city of Dubrovnik

PRILOZI

Anketni upitnik

1. Spol:

- Muško
- Žensko

2. Dob:

- 16-25 godina
- 26-40 godina
- 41-60 godina
- 61-više godina

3. Razina obrazovanja:

- Osnovna škola
- Srednja škola
- Preddiplomska / Diplomaska razina
- Magisterij znanosti / Doktorat

4. Radni status:

- Zaposlen/a
- Nezaposlen/a
- Umirovljenik/ca
- Učenik/ica / Student/ica

5. Razina mjesečnih primanja (u kunama):

- Do 3000 kn
- 3001 kn - 5000 kn
- 5001 kn - 8000 kn
- 8001 kn - 12000 kn
- 12001 kn - 20000 kn
- Više od 20000 kn

6. U Dubrovniku živim:

- Do 5 godina
- 6 - 10 godina
- 11 - 20 godina
- Više od 20 godina

7. U Dubrovniku živim:

- U povijesnoj gradskoj jezgri
- Van povijesne gradske jezgre

8. Ostvarujete li prihode od turističke djelatnosti?

- Da
- Ne

9. Ako je odgovor na prethodno pitanje potvrđan, koja je Vaša povezanost s turizmom s obzirom na područje rada i izvor prihoda/dohotka?

- Osnovne turističke usluge- usluge smještaja, ugostiteljstva, turističke agencije, vodiča
- Povezane usluge- usluge prijevoza, kulturno-zabavnih-poslovnih sadržaja (muzeji, manifestacije, koncerti)
- Prateće usluge- trgovina, frizersko-kozmetičarske usluge, zdravstvene usluge
- Institucije i tijela izravne nadležnosti- TZ, gradska/županijska uprava i službe
- Ostali dionici- HOK, HGK, obrazovne institucije, komunalna poduzeća, MUP, mediji

Ekonomski učinci turizma

10. Ocijenite pozitivne i negativne ekonomske učinke turizma u staroj povijesnoj jezgri grada Dubrovnika.

1=u potpunosti se ne slažem; 2=donekle se ne slažem; 3=niti se slažem, niti ne slažem; 4=donekle se slažem; 5= u potpunosti se slažem

	1	2	3	4	5
Turizam je omogućio otvaranje novih radnih Mjesta					
Turizam je doprinio ostvarenju ekonomskih koristi lokalnog stanovništva					
Turizmom se ostvarila povećana opća gospodarska aktivnost i punjenje gradskog proračuna					
Turizam je potaknuo porast turističkih i infrastrukturnih Investicija					
Turizam je doveo do zatvaranja starih obrta u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika					
Turizam je povećao oscilacije u poslovanju u sezoni i van					

sezona					
Turizam je doveo do rasta cijena proizvoda i troškova života lokalnog stanovništva					
Svi se bave ili žele baviti turizmom, često nestručno uz očekivanje lake i brze zarade					

Socio-kulturni učinci turizma

11. Ocijenite pozitivne i negativne socio-kulturne učinke turizma u staroj povijesnoj jezgri grada Dubrovnika.

1=u potpunosti se ne slažem; 2=donekle se ne slažem; 3=ni se slažem, niti ne slažem; 4=donekle se slažem; 5= u potpunosti se slažem

	1	2	3	4	5
Turizam je doprinio raznolikosti kulturnih, zabavnih i sportskih sadržaja u povijesnoj jezgri Dubrovnika					
Turizam je pripomogao u podizanju svijesti o važnosti očuvanja i valorizacije povijesnokulturne baštine te uređenja povijesne jezgre grada					
Turizam je potaknuo upoznavanje drugih kultura i povećao toleranciju na različitosti					
Turizam je omogućio kulturno uzdizanje lokalnog stanovništva					
Turizam je doveo do jačanja zajedništva i lokalnog identiteta					
Turizam je narušio kvalitetu života Stanovnika					
Turizam je doveo do povećanje remećenja javnog reda i mira i smanjenja sigurnosti					
Turizam je utjecao na neravnomjeran razvoj grada, iseljavanje stanovnika iz povijesne jezgre koja se komercijalizira u turističke svrhe					

Ekološki učinci turizma

12. Ocijenite pozitivne i negativne ekološke učinke turizma u staroj povijesnoj jezgri grada Dubrovnika.

1=u potpunosti se ne slažem; 2=donekle se ne slažem; 3=ni se slažem, niti ne slažem; 4=donekle se slažem; 5= u potpunosti se slažem

	1	2	3	4	5
Turizam je utjecao na čistoću i uređenost javnih gradskih površina povijesne jezgre grada					
Turizam je prouzrokovao rast onečišćenja zraka i buke zbog povećanog prometa u povijesnoj jezgri grada					
Turizam je povećao pritiske na komunalnu infrastrukturu u povijesnoj jezgri grada					
Turizam dovodi do onečišćenja voda i nestašice pitke vode					
Turistički sadržaji i gradnja objekata utjecali su na vizualni izgled povijesne jezgre grada					

13. Ocijenite stupanj slaganja s niže navedenim tvrdnjama o razvoju turizma u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika.

1= u potpunosti se ne slažem; 2= donekle se ne slažem; 3= niti se slažem, niti ne slažem; 4= donekle se slažem; 5= u potpunosti se slažem

	1	2	3	4	5
Način na koji se razvija turizam u povijesnoj jezgri nije održiv					
Turizmom se u povijesnoj jezgri grada ne upravlja odgovorno					
Građani nisu angažirani u upravljanju razvojnim procesima u povijesnoj jezgri					

14. Ocijenite vlastitu spremnost sudjelovanja u donošenju odluka vezanih uz razvojni proces u povijesnoj jezgri grada?

	1	2	3	4	5	
Ne bih sudjelovao/la						Rado bih sudjelovao/la